

COVID-19 Pandemi Sürecinde Okul Öncesi (3-6 Yaş) Çocukların Yaşadıkları Sorunlar: İzmir Örneği*

Problems Experienced by Preschool Children (3-6 Years Old) During the COVID-19 Pandemic: İzmir Example

Hülya Yüksel¹, İlayda Albaş²

¹Sorumlu Yazar, Prof. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, hulya.yuksel@idu.edu.tr,
(<https://orcid.org/0000-0003-1975-2248>)

²Lisans Öğrencisi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, ilaydaa.albas@gmail.com,
(<https://orcid.org/0000-0003-1889-2943>)

Geliş Tarihi: 17.08.2023

Kabul Tarihi: 19.12.2023

ÖZ

COVID-19 salgını küresel ölçekte bütün toplumları etkilemiştir. Salgın toplumun bütün katmanlarını ve yaş gruplarını çeşitli şekillerde etkilediği gibi, 3-6 yaş arası okul öncesi çocukların yaşamlarını da derinden etkilemiştir. Bu çalışmada okul öncesi çocukların, COVID-19 salgını sürecindeki deneyimleri ve yaşadıkları sorunlar okul müdürü, öğretmen ve velilerin bakış açısından incelenmiştir. Salgın, çocuklar üzerinde kaygı, korku, panik ve beslenme alışkanlıklarında değişiklikler gibi olumsuz etkiler yaratmıştır. Bunun yanında, karantina süreçleri ile sosyal ilişkilerin azalması sonucunda iletişim becerilerinde zayıflamaya neden olarak; fiziksel, bilişsel ve dil gelişiminde sorunlar meydana getirmiştir. Ayrıca çocukların oyun oynama biçimlerinde ve oyun arkadaşlıklarında değişimler yaşanmış, telefon, tablet ve televizyon gibi teknolojik araçların kullanımında artış gözlemlenmiştir. Çalışmanın sonucunda okul öncesi çocukların, COVID-19 salgını sürecinden olumsuz etkilenmesindeki temel unsurun "sosyal izolasyon" olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, okul öncesi (3-6 yaş) çocuklar, müdür, öğretmen, ebeveyn.

ABSTRACT

The COVID-19 pandemic has affected all societies on a global scale, including all layers and age groups of society in various ways, and especially as well as deeply touching the lives of preschool children aged 3-6. In this study, the experiences and problems of preschool children during the COVID-19 epidemic were examined from the point of view of the school principal, teachers and parents. The epidemic had negative effects on children such as anxiety, fear, panic and changes in eating habits. In addition, as a result of the decrease in social interactions with the quarantine processes, it caused weakening in communication skills, and problems in physical, cognitive and language development. There have also been changes in the way children play and in their friendships. Furthermore, an increase in the use of technological tools such as phones, tablets and televisions has been observed. As a result of the study, it has been determined that the main reason why preschool children are negatively affected by the COVID-19 epidemic is "social isolation."

Keywords: COVID-19, preschool (3-6 years) children, principal, teacher, parent.

* Bu araştırma, TÜBİTAK "2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2021 yılı 1. Dönem Çağrısı" kapsamında desteklenmiştir.

GİRİŞ

Kısa süre içerisinde tüm dünyayı etkisi altına alan Yeni Tip Koronavirüs hastalığı, 2019 yılının sonlarında ilk olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin Wuhan şehrinde ortaya çıkmıştır. Covid-19 hastalığı ülkemizde ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinde, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020). Gün geçtikçe dünya çapında olduğu gibi Türkiye'de de vaka sayıları artmaya devam etmiş, dünya genelinde sokağa çıkma yasakları uygulanmaya başlanmıştır. COVID-19 salgını nedeniyle maske, mesafe ve hijyen kuralları da bir zorunluluk olarak uygulanmıştır. Salgın sürecinde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bazı davranış biçimlerinin görünür bir şekilde değiştiğini söylemek mümkündür. Sosyal ilişkilerde yaşanan değişim açısından değerlendirildiğinde, bu dönemde potansiyel olarak herkesin hastalığı bulaştırma riski olduğu düşünüldüğünden var olan ilişki biçimleri ve boyutları da zedelenmeye başlamıştır. Risk grubunda yer alan kişilerin özellikle aile büyüklerinin korunması amacıyla yüz yüze iletişim yerine telefonla ve dijital yollarla iletişim yaygınlaşmış; eğitimin çevrimiçi olması sebebiyle akran grupları arasındaki ilişkiler de dijital platformlar üzerinden yürütülmüştür (Narcı & Konuk 2021, ss. 70-71). Türkiye'de vakaların hızla artmasından dolayı okul öncesi kurumlar da dahil olmak üzere eğitim-öğretim faaliyetlerine ara verilmiştir.

Üç-altı yaş gibi kritik bir dönemde olan okul öncesi çocukların eğitim-öğretim faaliyetlerinden yoksun kalmaları ve en önemlisi toplum içinde yer alıp sosyalleşememeleri gündelik yaşam pratiklerinde değişikliklere neden olmuştur. COVID-19 salgını nedeniyle en doğal insan gereksinimlerinden biri olan sosyalleşme ihtiyacını karşılayamayan çocukların, okul öncesi eğitimini kesintisiz olarak tamamlayan çocuklara göre olumsuz deneyimleri olmuştur (Akoğlu & Karaaslan, 2020; Arı Arat & Gülay Ogelman, 2021; Baysan, 2022; Durulan & Angın, 2023; Gökçe vd., 2021; Pınar, 2021). Okul öncesi (3-6 yaş) çocukların sosyal ortamdan en kritik yaş döneminde yoksun kalması, ilerleyen yıllarda oluşabilecek sosyal sorunlara yol açma riski taşımaktadır. Salgın döneminde uygulanan sokağa çıkma kısıtlamaları, teknolojik araçlar ve internet kullanımını çocukların yaşamının önemli bir parçası haline getirmiş, bu durum okul öncesi çocukların fiziksel gelişim ve keşif süreçlerini olumsuz etkilemiştir (Baysan, 2022; Gökler & Turan, 2020; İçci, 2022; Mart & Kesicioğlu, 2020).

COVID-19 salgınının okul öncesi çocukların tablet, telefon ve televizyon (3T) kullanımında ciddi artışlara yol açtığı araştırmalarla ortaya konulmuştur. Döğer ve Kılınc'ın (2021, ss. 7) araştırmasında, okul öncesi çocuklarda 3T kullanımının, %98,1'lik oranla göz ardı edilemeyecek kadar yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada, 3T kullanımının %74,5'inin çizgi film izlemek, %43,9'unun YouTube'dan video izlemek ve %36,8'inin de oyun oynamak olduğu belirtilmiştir. Telefon ve tablet gibi teknolojik araçlarda oyun oynama oranının yüksek olması, çocukların oyun alışkanlıklarındaki değişimi de göstermektedir. Aynı zamanda uzaktan eğitim sürecinde de okul öncesi çocukların 3T kullanmaları ekran sürelerinin de artmasına neden olmuştur. Gökçe ve diğerleri (2021) araştırmasında 0-7 yaş arası çocukların günlük ortalama ekran sürelerinin "5 ile 840" dakika arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu durum okul öncesi çocukların kontrolsüz bir biçimde teknoloji kullandıklarını göstermektedir.

COVID-19 salgını dönemi ve okul öncesi çocuklar üzerine yapılan araştırmalar arasında psikolojik ve psikososyal etkilere odaklanan çalışmalar bulunmaktadır (Akoğlu & Karaaslan, 2020; Amakiri vd., 2020; Çaykuş & Mutlu Çaykuş, 2020). Bu araştırmaların sonuçlarına göre okul öncesi çocuklar, COVID-19 salgını sürecinden, psikolojik ve psikososyal bakımdan etkilenmişlerdir. Okul öncesi çocukların COVID-19 salgını döneminde oyun alışkanlıklarına dair Mart ve Kesicioğlu (2020) ve Gökçe ve diğerleri (2021) tarafından yapılan çalışmalarda çocukların sanal oyun oynama oranlarının arttığı bulunmuştur. Okul öncesi çocuklar üzerine daha önce yapılan çalışmalar çoğunlukla ebeveynlerle yürütülmüştür (Arı Arat & Gülay Ogelman, 2021; Tuzcuoğlu vd., 2021; Usta & Gökcan, 2020; Yıldız & Bektaş, 2021). Bunun yanında daha az oranda okul öncesi öğretmenlerin görüşlerine yer veren çalışmalar da

bulunmaktadır (Aktan Acar vd., 2021). Ogelman ve Amca Toklu'nun (2022) araştırması, COVID-19 sürecinde okul öncesi çocukların öğretmenleriyle ilişkilerinin okula uyum düzeylerine etkisini ele almıştır.

Okul öncesi çocukluk dönemi, çocukların gelişim dönemleri içerisindeki önemli aşamalardan biridir. Çocukların aile dışında ilk sosyal becerilerinin geliştiği dönem 3-6 yaş aralığıdır. Çocukların sosyal becerilerinin sağlıklı bir biçimde gelişmesi gelecek dönemlerdeki yaşamlarını da etkileme potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle araştırmada okul öncesi çocukların COVID-19 salgınından nasıl etkilendiklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Literatürdeki çalışmalar çocukların psikolojik durumları, iletişim becerileri, oyun oynama alışkanlıkları gibi etkilenimleri ortaya koymuşlardır. Salgın süreci ve okul öncesi (3-6 yaş) çocukların deneyimleri ve yaşadıkları sorunlara odaklanan araştırmalar literatürde bulunmakla birlikte; bu çalışma derinlemesine görüşme tekniğini kullanarak okul müdürü, öğretmen ve ebeveyn gibi üç farklı grubun bakış açılarıyla okul öncesi (3-6 yaş) çocukların, COVID-19 salgını sürecinde yaşadıkları sorunları birçok boyuttan bütüncül olarak ele alması açısından önemlidir. COVID-19 salgınının okul öncesi çocuklar (3-6 yaş) üzerindeki etkisi göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Hastalığın çocuklar üzerindeki etkilerini en fazla gözlemleyenlerin ise müdür, öğretmen ve ebeveynler olduğu bilinmektedir. Bu nedenle COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların yaşadıkları sorunların üç farklı perspektiften değerlendirilerek ve sosyolojik bir bakış açısıyla mevcut durumun ele alınması önem arz etmektedir. Araştırmanın temel sorunsalı, okul öncesi (3-6 yaş) çocukların COVID-19 salgını döneminden nasıl etkilendikleri ve bu dönemde çocukların yaşamında oluşan değişikliklerdir. Bu anlamda araştırmada, çocukların, COVID-19 salgını sürecindeki yaşam tarzları, sosyal ilişkileri, oyun alışkanlıkları, beslenme biçimleri ve iletişim becerilerinin nasıl etkilendiği ele alınmıştır.

YÖNTEM

Türkiye’de okul öncesi eğitime verilen önem giderek artarken İzmir ili de bu konuda ilerleme kaydeden iller arasındadır. Millî Eğitim Bakanlığının “Temel Eğitim 10.000 Okul Projesi” kapsamında İzmir ilinde 5 yaş grubunda okul öncesi okullaşma oranı %82’ye yükselmiştir (MEB, 2022; Atmaca, 2022). Türkiye’de 2020-2021 eğitim-öğretim yılı verilerine göre toplam resmi ve özel okul öncesi eğitimi kurum sayısı 30.978 ve bu kurumlarda öğrenim gören öğrenci sayısı ise 1.225.981’dir (MEB, 2021, ss. 59). İzmir ilinde 2020-2021 öğretim yılında toplam 49.118 okul öncesi çocuğun eğitim gördüğü belirtilmiştir (MEB, 2021, ss. 60). İzmir ilinin okul öncesi eğitim konusunda ilk sıralarda olması ve araştırmacıların İzmir’de yaşaması çalışma sahasının seçiminde önemli bir unsur olmuştur. Araştırmanın çalışma grubu, 2021-2022 yılları arasında İzmir ilinin Gaziemir, Karabağlar ve Konak olmak üzere toplam üç merkez ilçesindeki okul öncesi eğitim kurumunda görev yapmakta olan müdürler, öğretmenler ve 3-6 yaş aralığında okul öncesi çocuğa sahip ebeveynlerden oluşmaktadır.

Araştırma için İzmir Demokrasi Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu’ndan 2021/11-02-07 karar sayısı ve karar numarası ile etik izin alınmıştır. Çalışma daha sonra Sağlık Bakanlığı COVID-19 Bilimsel Araştırma Platformu tarafından 14.11.2021 tarihinde kabul edilmiştir. T.C. İzmir Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü’nün, 28.01.2022 tarihli, E-12018877-604.01.02-42292067 sayılı onayı ile İzmir’deki okul öncesi kurumlarda veri toplanması için gerekli izinler alınmıştır. Alınan izinler neticesinde İzmir ilindeki okul öncesi resmi ve özel eğitim kurumlarına ulaşılarak, bu kurumlarda eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğretmenler ve müdürlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin ve müdürlerin yardımlarıyla da ebeveynlere ulaşılmıştır. Araştırmada iletişim kurulan ilk ebeveynlerden sonra kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak diğer ebeveynlere ulaşılmıştır. Kartopu örnekleme, uygun bir biçimde evrendekilerle bağlantı sağlanıp, bağlantı kurulan bireyin yardımıyla da diğer bireylere temasa geçilmesi

durumudur (Yıldırım & Şimşek, 2018). Görüşmeler başlamadan önce yüz yüze görüşülen katılımcılara gönüllü katılım formu imzalatılmıştır. Canlı video konferans yöntemiyle gerçekleştirilen görüşmelerde ise katılımcılara gönüllü katılım formu ekrana yansıtılıp okunmuş, okunduktan sonra ise katılımcıların sözlü beyanları alınmıştır.

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmeler COVID-19 salgın koşullarının izin verdiği durumlarda yüz yüze, gerektiğinde de canlı video konferans yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Veri toplamada yarı yapılandırılmış görüşme formu ve gönüllü katılım formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırma soruları kapsamında ve literatürden yararlanılarak hazırlanmıştır. 2 okul müdürü, 3 öğretmen ve 2 veli ile pilot görüşmeler yapılarak ve alanda çalışan psikolog bir hocanın görüşü alınarak görüşme formuna son hali verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda demografik bilgiler, çocukların yaşam tarzındaki değişim ve sosyal ilişkileri, arkadaşlık ilişkileri, oyun alışkanlıklarına dair toplamda 22 adet soru sorulmuştur. Görüşmeler sırasında yarı yapılandırılmış görüşme formuna bağlı kalınmış ancak gereken durumlarda ek sorular sorularak ele alınan konuya derinlik kazandırılmıştır. Araştırma kapsamında toplamda 5'i özel, 7'si devlet okulu olmak üzere toplamda 12 okul öncesi kuruma ulaşılmıştır. Bu kurumlarda görev yapan 11 müdür, 22 öğretmen ve 16 ebeveyn olmak üzere toplamda 49 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler 15 dakika ile 55 dakika arası sürmüştür. Ortalama görüşme süresi 40 dakikadır.

Araştırma verilerinin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizi sürecinde ilk olarak toplanan veriler tekrar tekrar okunarak araştırma soruları ve ilgili literatür göz önünde bulundurularak, katılımcıların çocukların yaşadıkları sorunlara dair görüşlerinden yola çıkarak temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Temaların oluşturulması aşamasında özellikle psikolojik etkiler teması ile ilgili olarak alanda çalışan psikolog bir hocanın görüşlerine de başvurulmuştur. Daha sonra iki araştırmacı tarafından üzerinde anlaşılan tema ve alt temalar çerçevesinde veriler kodlanmıştır. Veriler kodlanması aşamasında verilerin teyidinin alınması ve netleştirilmesi gereken durumlarda katılımcıların görüşlerine başvurulmuştur. Yıldırım ve Şimşek (2018, ss. 279) araştırmacının geçerlilik ve güvenilirliğini arttırmak için veri çeşitlenmesi yönteminin kullanılmasını tavsiye eder. Bu amaçla araştırmada müdür, öğretmen ve velilerden toplanan veriler birbirini destekleyici ve teyit edici biçimde sunulmuştur. Araştırmacının iç güvenilirliğini arttırmak amacıyla bulgular kısmında katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılar yapılarak tema ve alt temalar desteklenmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin kodlanmasında kullanılan tema ve alt temalar bulgular kısmında Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 1'de okul öncesi eğitim kurumlarında müdür olarak görev yapan katılımcıların demografik bilgileri verilmiştir. Görüşülen müdürlerin 4'ü özel okulda, 7 tanesi ise devlet okulunda görev yapmaktadır. Araştırmaya katılan müdürlerin 8'i kadın, 3'ü erkektir. Yaşları 27 ile 54 arasında değişmektedir. Okul öncesi kurum müdürlerinin görev süresi 2 ile 24 yıl arasında değişmekte ortalama olarak 14 yıldır görev yapmaktadırlar. Katılımcı müdürler ağırlıklı olarak okul öncesi öğretmenliği alanında lisans eğitimine sahiptir. Ayrıca dört müdür yüksek lisans eğitimine de sahiptir.

Tablo 1*Okul Öncesi Eğitim Kurumu Müdürlerinin Demografik Özellikleri*

Müdür	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Mesleği	Mesleki Tecrübe (Yıl)	Kurum
01	Kadın	27	Lisans	Okul Öncesi Öğretmenliği	6 yıl	Özel Okul
02	Kadın	34	Lisans	Yönetici	10 yıl	Özel Okul
03	Kadın	47	YüksekLisans	Okul müdürü	24 yıl	Devlet okulu
04	Kadın	35	YüksekLisans	Okul Öncesi Öğretmenliği/ Eğitim Yönetimi (YL)	14 yıl	Devlet okulu
05	Kadın	37	Lisans	Okul öncesi öğretmenliği	14 yıl	Devlet Okulu
06	Erkek	54	Lisans	Sınıf Öğretmenliği	22 yıl	Devlet Okulu
07	Erkek	35	YüksekLisans	Öğretmen	2 yıl	Devlet Okulu
08	Kadın	35	Lisans	Okul öncesi öğretmeni	19 yıl	Özel Okul
09	Kadın	52	YüksekLisans	Okul öncesi öğretmeni	9 yıl	Devlet Okulu
10	Kadın	39	Lisans	Okul öncesi öğretmeni	14 yıl	Devlet Okulu
11	Erkek	34	Lisans	Sosyal hizmetler	12 yıl	Özel Okul

Tablo 2’de okul öncesi eğitim kurumu öğretmenlerinin demografik özellikleri verilmiştir. Okul öncesi eğitim kurumunda görüşme yapılan öğretmenlerin 21’i kadın, 1’i erkektir. Öğretmenlerin yaşları 22 ile 51 yaş aralığında değişmektedir. Okul öncesi öğretmenliği ve çocuk gelişimi mezunu öğretmen sayısı 21 olup derse giren bir psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmeni ile de görüşülmüştür. Öğretmenlerin meslekte geçirdikleri yıllar 2 ay ile 31 yıl arasında değişmektedir. Dört öğretmen 22 yıl ve üzeri deneyime sahipken, 10 öğretmen on yıl ve daha az süredir görev yapmaktadır.

Tablo 2*Okul Öncesi Eğitim Kurumu Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri*

Öğretmen	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Derecesi	Meslek	Mesleki Tecrübe (Yıl)	Kurum Özelliği
01	Kadın	23	-	Çocuk Gelişimi	2 ay	Özel Okul
02	Kadın	22	-	Anaokulu Öğretmeni	2 yıl	Özel Okul
03	Kadın	26	-	Anaokulu Öğretmeni	2 yıl	Özel Okul
04	Erkek	29	Lisans	Okul Öncesi Öğretmeni	6 yıl	Özel Okul
05	Kadın	26	Ön lisans	Çocuk Gelişimi	6 yıl	Özel Okul
06	Kadın	25	Lisans (son sene)	Çocuk Gelişimi	4 yıl	Özel Okul
07	Kadın	43	Lisans	Okul Öncesi Öğretmeni	13 yıl	Devlet Okulu
08	Kadın	45	Lisans	Okul Öncesi Öğretmeni	22 yıl	Devlet Okulu
09	Kadın	37	Lisans	Okul Öncesi Öğretmeni	15 yıl	Devlet Okulu
10	Kadın	48	Lisans	Rehber Öğretmen	26 yıl	Devlet Okulu
11	Kadın	41	Lisans	Okul Öncesi Öğretmeni	17 yıl	Devlet Okulu
12	Kadın	38	Lisans	Okul Öncesi Öğretmeni	15 yıl	Devlet Okulu
13	Kadın	51	Ön lisans	Okul Öncesi Öğretmeni	31 yıl	Devlet Okulu
14	Kadın	45	Lisans	Okul Öncesi Öğretmeni	22 yıl	Devlet Okulu
15	Kadın	28	-	Öğretmen	5 yıl	Devlet Okulu
16	Kadın	42	Lisans	Öğretmen	12 yıl	Devlet Okulu
17	Kadın	29	Lisans	Okul Öncesi Öğretmeni	5 yıl	Devlet Okulu
18	Kadın	39	Lisans	Okul Öncesi Öğretmeni	10 yıl	Devlet Okulu
19	Kadın	45	Lisans	Okul Öncesi Öğretmen	17 yıl	Devlet Okulu
20	Kadın	34	-	Okul Öncesi Öğretmeni	11 yıl	Devlet Okulu
21	Kadın	32	Lisans	Öğretmen	9 yıl	Devlet Okulu
22	Kadın	22	Lisans	Öğretmen	12 yıl	Devlet Okulu

Tablo 3*Velilerin ve Okul Öncesi Çocuklarının Demografik Özellikleri*

Veli	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Çocuğun Cinsiyeti	Çocuğun Yaşı
01	Kadın	31	Lise Mezunu	Satış Elemanı	Kız	5
02	Kadın	43	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Erkek	6
03	Kadın	30	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Kız	5
04	Kadın	40	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Erkek	6
05	Kadın	45	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Kız	5
06	Kadın	29	Orta Okul Mezunu	Ev Hanımı	Erkek	6
07	Kadın	31	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Erkek	5
08	Kadın	32	Lise Mezunu	Ön Muhasebe	Kız	5
09	Kadın	30	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Kız	5
10	Kadın	44	Üniversite mezunu	Ev Hanımı	Erkek	5
11	Kadın	49	Doktora	Akademisyen	Kız	5
12	Kadın	37	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Kız	6
13	Kadın	37	Ortaokul	Personel	Kız	5
14	Kadın	35	Üniversite Mezunu	Ev Hanımı	Kız	5
15	Kadın	41	Üniversite Mezunu	Okul Öncesi Öğretmeni	Kız	4
16	Kadın	44	Üniversite Mezunu	Okul Öncesi Öğretmeni	Kız	6

Tablo 3'te okul öncesi çocukların ebeveynleri ve çocuklarına dair demografik özellikler verilmiştir. Toplam 16 anne ile görüşülmüştür. Ebeveynlerin yaşları 25 ile 47 yaş aralığında değişmektedir. Ebeveynlerin büyük kısmı lise mezunu olup ev hanımıdır. Ebeveynlerin çocukları 3-6 yaş aralığında olup, 11'i kız ve 5'i erkektir.

BULGULAR

Bu çalışmada, okul öncesi eğitim kurumu müdürlerinin, öğretmenlerinin ve okul öncesi kurumlarda eğitim alan çocuğu olan velilerin, COVID-19 küresel salgın döneminin çocukların yaşamı üzerindeki etkilerine dair görüşlerini araştırmak üzere 49 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Müdür (11 kişi), öğretmen (22 kişi) ve veliler (16 kişi) COVID-19'un çocukların yaşantılarına etkisine ilişkin gözlem ve deneyimlerini çok boyutlu bir bağlamda paylaşmışlardır. Araştırmada elde edilen bulguların analizi neticesinde COVID-19 salgınının okul öncesi çocuklar üzerindeki etkileri beş ana tema altında kodlanmıştır: (1) Psikolojik etkiler, (2) iletişim becerilerine etkisi, (3) oyun oynama alışkanlarına etkisi, (4) beslenme alışkanlıklarına etkisi ve (5) salgın sonrası etkiler. Tema ve alt temalardan anlaşılacağı gibi COVID-19 salgını okul öncesi çocukların yaşamını birçok açıdan etkilemiş ve değiştirmiştir. Tablo 4'te bu beş tema ve alt temalar listelenmiştir. Makalenin sonunda yer alan Ek: Tablo 5'de her bir ana tema ve alt temada kaç müdür, öğretmen ve veli katılımcının görüş bildirdiği gösterilmiştir.

Tablo 4*COVID-19 Salgınının Okul Öncesi Çocuklar Üzerindeki Etkileri*

Temalar	Psikolojik Etkiler	İletişim Becerilerine Etkisi	Oyun Oynama Alışkanlıklarına Etkisi	Beslenme Alışkanlıklarına Etkisi	Salgın Sonrası Ortaya Çıkan Etkiler
	Kaygı, Korku, Panik	Sosyal Etkileşimin Azalması	Teknolojik Araçların Kullanımının Artması	Karbonhidrat Tüketiminde Artış	Fiziksel, Bilişsel ve Dil Gelişimi Sorunları
Alt Temalar	Maske, Mesafe, Hijyen Kısıtlamalarına Direnç	Okul Kurallarına Uymada Güçlük	Oyunların Bireyselleşmesi	Hazır Yemek Tüketiminde Artış	Teknoloji Bağımlılığı
	Hırçınlaşma, Sinirlilik	Şiddet Eğiliminde Artış	Oyuncak, Oyun ve Oyun Arkadaşının Değişimi	Ekran Karşısında Yemek yeme	

1. Psikolojik Etkiler

Katılımcılar okul öncesi çocukların COVID-19 salgını sürecinde en çok etkilendiği alanlardan birinin psikolojik durumları olduğunu ifade etmişlerdir. Salgının çocuklarda yarattığı psikolojik etkiler görüşmeler sırasında sıklıkla gündeme gelmiştir. Psikolojik etkiler ana tema başlığı altında üç alt tema kodlanmıştır: (1) Kaygı, korku, panik, (2) maske, mesafe ve hijyen kısıtlamalarına direnç ve (3) hırçınlaşma, sinirlilik. Psikolojik etkiler teması altında; çocukların “kaygı, korku, panik” yaşadığını 47 katılımcı, “maske, mesafe, hijyen kısıtlamalarına direnç” gösterdiklerini 30 katılımcı, çocukların kısıtlamalar nedeniyle “hırçınlaşma ve sinirlilik” sergilediklerini ise 36 katılımcı dile getirmiştir.

1.1. Kaygı, Korku, Panik

COVID-19 salgını döneminde toplumun bütün bireyleri hastalığa yakalanma kaygısını farklı ölçülerde hissederek kaygı, korku ve panik duygularını yaşamışlardır. Bu durumdan okul öncesi çocuklar da fazlasıyla etkilenmiştir. COVID-19 salgını nedeniyle okul öncesi çocukların yaşadıkları kaygı, korku ve paniğe dair gözlemlerini müdür, öğretmen ve ebeveyn katılımcılarımız dile getirmişlerdir. Müdür katılımcılarımızdan biri çocuklar arasında yaşanan ölüm korkusuna şu şekilde vurgu yapmıştır:

M3 bu konuyla ilgili: “Ailenin kaygısını korkusunu çocukta gözlemledik. Ellerini sık sık yıkamaya çalışırlar. Virüsün bulaşabileceği kaygısıyla yaşayanları, sınıflarda gözlemledik çoğu çocuklarda. Açıkçası ölüm korkusu, hasta olma korkusunu gözlemlediğimiz çocuklar vardı.” Hayatlarının baharında olan çocukların çok erken yaşta ölüm duygusu ile yüzleşmesi bu dönemde çocukların yaşadığı travmaları göstermesi açısından önemlidir.

Çocukların yemek yerken bile maskeyi çıkarmaktan korktuklarını M4 kodlu katılımcı şu şekilde ifade etmiştir: “Yemek yerken bile; maskesini indiriyor, bir lokma atıyor; maskesini kapatıyor.” Başka bir müdür katılımcı da ailelerin kaygısının çocuklarda yarattığı durumu, çocukların çok sevdiği dondurma için bile maskelerini çıkaramamalarıyla örneklemiştir: M10 “Kimi aile ne dedi klozetlere dikkat et, işte oturma. Dondurma ödülü, yemek için bile eğer bir çocuk maske çıkarmıyorsa sağladığımız bu esnek şartlarda bile, işte anne baba kaygısının çocukta yarattığı durum.” Ö21 kodlu katılımcı da maskeyi çıkarmaktan korktuğu için çocukların okulda beslenme konusunda bile sorun yaşadıklarını şöyle ifade etmiştir: “Mesela maskesini çıkarmak istemediği için burada beslenmek istemediler.”

Çocukların koşup oynayarak eğlenmek istedikleri bir yaş döneminde oyun oynarken bile maskelerini çıkarmaktan korkmalarını ise M5 şöyle açıklamıştır: *“Mesela hareketli oyunlarda, ‘çocuklar maskenizi çıkartabilirsiniz!’ demememize rağmen hepsi korkarak maskelerini çıkardılar aslında.”*

Çocuklar salgın döneminde maske takma konusunda zorluk yaşamanın yanında, hijyen konusunda da kaygı duymaya başlamışlardır. COVID-19 salgını nedeniyle çocuklarda oluşan hijyen hassasiyeti öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Okul öncesi çocukların hijyen durumları hakkında yaşamış olduğu kaygıyı Ö19 görüşme kodlu katılımcı şöyle ifade etmiştir: *“Öğretmenim arkadaşım bugün o oyuncakla oynadı. Ben de onunla yarın oynayacağım. Niye şimdi oynamıyorsun? diyor. Çünkü arkadaşım elini değdirdi. Temizlensin, ben ondan sonra oynayacağım.”* Çocukların yaşları itibari ile somut dönemde olmaları nedeniyle mikrop kapma konusunda yetişkinlere göre daha da fazla korku ve panik yaşadıklarına dair gözlemlerini Ö14 şu şekilde anlatmıştır: *“‘Şimdi ne olacak öğretmenim?’ diyor. ‘Yıkarsam geçer mi?’ diyor. Somut dönemde oldukları için mikrobu çocuk gözünde canlandırıyor ve korkuyor yani kaygı ve korku had safhadaydı.”*

Okul öncesi çocuklar bu kaygıları okul dışındaki ortamlarda da yaşamışlardır. Bu konudaki gözlemlerini katılımcı ebeveynler ise şöyle ifade etmişlerdir: V10 kodlu veli *‘Anne yıkadım ellerimi, tamam anne! Ondan sonra ‘anne yıkadım ama temiz olmuş mudur? Buna dokundum ama bir şey oldu mu?’ diye soruyordu.”* derken; V4 kodlu veli de çocuğunda oluşan hijyen kaygısını şöyle açıklamıştır: *“Salıncağa binecek, önce bir elini uzattı. Tutsam mı, tutmasam mı? Ya da salıncakta ben kapatıyorum önünü, zinciri tutsam mı, tutmasam mı? Onu çok düşündü. Parkta mesela ilk çıkınca çok tedirgin oldu çünkü kaydırdıktan kayabilir miyim? Burada mikrop var mıdır? Ya da zinciri tutabilir miyim? Mikrop var mıdır? gibi sorular yöneltti.”*

Ebeveynlerin hijyen konusundaki tutumları okul öncesi çocuklara da yansımıştır. Bazı ebeveynler çocuğuna sokaktan ya da parktan geldikten sonra, banyo yaptırdıklarını ifade ettirmişlerdir. Ebeveynlerin hijyen konusunda hassas davranması okul öncesi çocukların hastalığın bulaşma riski konusunda kaygılarını artırmıştır. COVID-19 salgınına karşı kaygı, korku ve panik yaşamış olduğunu ifade eden ebeveynler, okul öncesi çocuklara da kendi kaygılarını, korkularını ve paniklerini yansıttıklarını kabul etmişlerdir. Bu dönemde yaşadıkları kaygı ve korku yüzünden çocukları ile birlikte yaşadıkları durumu V12 şöyle dile getirmiştir: *“Açıkçası söylemek gerekirse COVID-19’un başladığı ilk 2-3 ay boyunca hiç dışarıya çıkmadım. Asla çıkmadım, çocuklar da çıkmadılar.”* Aileler kendi kaygı, korku ve paniklerinden dolayı çocuklarını okula göndermemelerini ise şöyle dile getirmişlerdir: V7 *“Geçen sene 4 yaş grubuna yazdırdım ama benim kendi korkularımdan dolayı gönderemedim”* derken; V10 konuyla ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: *“Pandeminin ilk senesi okula başlamasını istemiştik ama pandemiyle erteledik.”*

COVID-19 salgını döneminde ailelerin hastalığa yakalanma konusunda yaşadıkları kaygı ve korku nedeniyle çocuklarını okul öncesi kurumlara göndermeme durumunu M7 kodlu müdür katılımcımız şöyle dile getirmiştir: M7 *“Çocuklarının Covid olma ihtimalinden korktukları için çoğunlukla, aslında normalde [okulda] 200 öğrenci olmasına rağmen gelen öğrenci sayısı toplam 20’ye kadar hatta 15’lere kadar bir düşüş yaşadı.”*

M8 ise ailelerin kaygısını şöyle dile getirmiştir: *“Yani kaygı ve korkuları hastalık kaparız, büyüklerimize özellikle anneanne babaanneyle birlikte sık görüşenler, kronik hastalığı olan yakın çevresi olanlar bulaştırır düşüncesiyle göndermediler. Ya da gönderseler de bu düşünce çok rahatsız etti onları.”* Müdürlerin de ifade ettiği gibi aileler birçok konuda kaygı yaşamıştır. Özellikle ailedeki yaşlı ve kronik hastalığı olan bireylerin hastalığı kapma riski çocuklarını okula göndermemede etkili olmuştur.

Çalışmaya katılan müdürler, COVID-19 salgınının okul öncesi kurumların öğrenci kapasitelerini büyük oranda düşürdüğünü ifade etmiştir. Müdürler ailelerde yaşanan COVID-19’a

yakalanma kaygısının ve korkusunun okul öncesi çocukların eğitimlerini de olumsuz bir şekilde etkilediğini ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan müdürler, okul öncesi çocukların eğitim-öğretimden yoksun kalmalarında, ailelerin yaşamış oldukları kaygı ve korkunun rolünün büyük olduğunu dile getirmişlerdir. Ailelerin kaygılarını sesli olarak dillendirmesi çocukları da olumsuz etkilemiştir. Çalışmaya katılan ebeveynler, bu durumdan bahsederken çocuklarına yaşattıklarından dolayı üzgün olduklarını ifade etmişlerdir. Dört ebeveyn haricinde bütün ebeveynler çocuklarının COVID-19 salgın döneminde kaygı, korku ve panik yaşadığını dile getirmiştir.

1.2. Maske, Mesafe ve Hijyen Kısıtlamalarına Direnç

Okul öncesi çocukların COVID-19 salgını nedeniyle maruz kaldıkları kısıtlanma ve zorluklar katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Katılımcılar genel olarak okul öncesi çocukların kısıtlamalara dair tutumlarını “Yetişkinlerden belki de daha duyarlıydılar” şeklinde ifade etmişlerdir. Kısıtlamalar hakkında okul öncesi çocukların genel durumunu M2 görüşme kodlu katılımcı şöyle ifade etmiştir: “Maske, mesafe ve hijyen; onlara çok ağır geldiği için ve bilmedikleri için özellikle maskeye karşı bir direnç gösterdiler onu doğru bir şekilde kullanamadılar.” Katılımcılar okul öncesi çocukların kısıtlamalara karşı tutumlarının yetişkinlerden daha iyi olduğunu ancak yine de bu kısıtlamalara uymakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmada okul öncesi çocukların uymakta en çok zorlandıkları kuralın maske takmak olduğu ortaya çıkmıştır. Okul öncesi çocukların özellikle maske takmak istememe, değiştirme veya çıkarma davranışlarının olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Okul öncesi çocukların kısıtlamalar neticesinde virüs korkusu ile maskelerini bir taraftan çıkarmak istemezken bir taraftan da kurallara uygun bir şekilde kullanmalarına dair durumları çalışmaya katılan müdür ve öğretmen katılımcılar şöyle ifade etmiştir: M8 “Maske konusunda kesinlikle net olan çocuklar vardı, asla çıkarttırıyordu. Annem çıkarmamı istemiyor. Annem çıkarmama kızar diyordu. Virüs kaparım diyordu. Maskesini takmasa da sürekli çenede tutanlar, kolunda tutanlar da oldu.” derken; M4 “Ben maske takamıyorum, ben taktığımda alerjim var gibi direnen bir öğrenci grubu da oldu.” Öğretmen (Ö22) katılımcımız da müdürlerin gözlemlerini destekler şekilde çocukların maskeyi doğru bir şekilde kullanamamasını şöyle örneklendirmiştir: “İşte maskeyi ağızdan başka her yerine takma gibi davranışlar gözlemlendi.” Ancak her ne kadar maske takmak istemeyen çocuklar olsa da maske konusunda okul öncesi çocukların genel olarak hassas davrandıkları araştırmaya katılan katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Okul öncesi çocuklar maske nedeniyle sıkıntı yaşasalar dahi, maske takmanın önemli olduğunu ve maske zorunluluğunu kavradıklarını, sosyal mesafe ile kendini, ailesini ve arkadaşlarını koruduğunu düşünerek kurallara uyduklarını katılımcılar dile getirmiştir.

COVID-19 salgını süreciyle beraber hijyen konusu daha önemli bir hale gelmiştir. Öğretmen ve müdürler çocukların hijyen kuralları konusunda gerekli hassasiyeti gösterdiklerini, fakat çocukların ellerinde çıkmış olan yaralardan dolayı artık dezenfektan kullanmak istemedikleri yine de hijyen konusunda sıkıntı yaşamadıkları öğretmenler ve müdürler tarafından şöyle ifade edilmiştir: Ö18 “Hijyen konusunda çok fazla sıkıntı yaşamadık sadece mesafeleri korumakta biraz zorlandılar.” Salgın dönemindeki hijyen kuralları nedeniyle dezenfektanların aşırı derecede kullanımı çocukların hassas ciltlerinde sorun yaratmasını müdür bir katılımcımız şöyle açıklamıştır: M7 “Dezenfektanlar ile ilgili de ellerinde genelde sürekli kullandıkları için haliyle hassaslaşmış ve çatlamalar olduğundan dolayı artık onlar da kullanmak istemiyorlardı.” Öğretmenler ve müdürler okul öncesi çocukların ailelerinin hijyen konusunda gerekli özeni gösterdiklerini gözlemlenmişlerdir. Ebeveynlerin COVID-19 salgını sürecinde hijyen konusuna büyük önem verdikleri anlaşılmıştır. Okul öncesi çocuğa sahip ebeveynlerin hijyen konusundaki hassasiyeti okul öncesi çocukları da etkilemiştir.

1.3. Hırçınlaşma, Sinirlilik

COVID-19 salgını döneminde uygulanan kısıtlama ve yasaklar, okul öncesi çocukların sosyal yaşamlarını ve yaşam tarzlarını zorlaştırmıştır. Bu nedenle okul öncesi çocukların kısıtlamalara verdikleri birtakım olumsuz tepkiler olmuştur. Bu tepkiler müdür katılımcılar tarafından şöyle ifade edilmiştir: M7 “*Sinirli ve asabi bir şekilde söylüyorlardı maske takmak istemediklerini.*” M2 “*İnadına yapanlar da oldu. Çünkü çok fazla çocuklara dikte edildiği için bunu inadına bir öğrencimiz arkadaşıyla aralarında problem yaşayınca, direkt maskesini açıp tükürdü yani.*” Bu örneklerde görüldüğü gibi çocuklar maske takmak istemedikleri için asabileşmişlerdir. Öğretmen katılımcımız da destekler biçimde gözlemini şöyle ifade etmiştir: Ö22 “*Çantasındaki bütün maskeleri kopartıp çöpe atan öğrencilerim oldu.*”

Hastalığa yakalanma kaygısı içinde olan çocukların mesafe kuralları aşıldığı takdirde rahatsızlık duyduğuna dair bir durumu da Ö10 şöyle dile getirmiştir: “*Güzel bir şey söylediğinde, başını okşamaya başladığında başını kaçıran çocuklar olabiliyordu sınıflarda.*” Çocukların salgın döneminde hırçınlaştığına dair gözlemini bir veli şöyle aktarmıştır: V7 “*Hırçın davranışları evin içinde çok sergiliyorlar. İlla hareketleri kısıtlanıyor. Yani yapmak istedikleri kısıtlanıyor.*” Katılımcıların ifadelerine göre, COVID-19 salgını döneminde uygulanan karantina ve kısıtlamalar okul öncesi çocukların sosyal yaşamlarında sinirlilik ve hırçınlaşma eğilimlerini arttırmıştır. Katılımcıların neredeyse hepsi, okul öncesi çocukların davranışlarında hırçınlaşma, asabileşme ve sinirlilik yönünde bir artış olduğundan söz etmişlerdir.

2. İletişim Becerilerine Etkisi

Katılımcılar COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların etkilendiği önemli bir konunun da iletişim becerileri olduğunu ifade etmişlerdir. COVID-19 salgınının okul öncesi çocukların iletişim becerileri üzerindeki etkileri üç alt tema başlığında kodlanmıştır: (1) Sosyal etkileşimin azalması, (2) okul kurallarına uymada güçlük ve (3) şiddet eğiliminde artış. İletişim becerilerine etkisi teması altında; çocukların “sosyal etkileşiminin azalması” durumunu 46 katılımcı, “okul kurallarına uymada güçlük” durumunu 42 katılımcı, “şiddet eğiliminde artış” durumunu ise 41 katılımcı dile getirmiştir.

2.1. Sosyal Etkileşimin Azalması

COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocuklar sosyal ortamdan uzak kalmışlardır. Salgın sürecinde uygulanan sosyal mesafe ve izolasyon nedeniyle çocukların sosyalleşme olanakları azalmıştır. Bunun sonucunda, sosyal bağ kuramamışlar, yalnızlaşmışlar ve iletişim sorunları yaşamışlardır. Bu durumu müdür ve öğretmen katılımcılar şu şekilde ifade etmiştir: M2 “*Mesela Covid’den önce parkta eğer büyük bir problem yoksa çocuk gider önce bir elindeki bir krakeri uzatır. Bu arkadaşlık kurmaya çabaladığını gösterirdi. Şimdi bakıyorum, çocuk gidiyor diğerini ittiriyor, düşürüyor. Aslında arkadaşlık kurmaya çalışıyor ama bilemiyor nasıl kuracağını. Böyle bir tepki veriyor ama onun da kötü olduğunu bilmiyor. Eskiden şöyle yaklaşıyordu: ‘Adın ne? ya da birazcık büyükse oynayalım mı?’ yani böyle sorular yöneltebiliyorlardı. Şimdi hiç bunu bilmiyor gidiyor ittiriyor.*” biçiminde çocukların davranış sorunlarını çok net ifade ederken öğretmen katılımcımız çocukların iletişim becerilerinin azalmasına neden olan maske kullanımına dikkat çekmiştir. Maske nedeniyle çocukların öğretmenin mimiklerini görememesinin yarattığı sorunu Ö18 “*Bizim için de açıkçası zordu, yüz ifadelerimizi anlamakta zorlandılar*” diye açıklamıştır. Öğretmen katılımcılar maske zorunluluğu nedeniyle birçok şeyi anlatmakta zorlandıklarını çocukların öğretmenin mimiklerini göremediğini ifade etmişlerdir. Bu anlamda maske zorunluluğu öğretmenler ve çocuklar arasında iletişim sorunlarına yol açmıştır. Pandemi sonrası dönemde de çocukların öğretmenin yüz ifadelerini anlamakta zorlanması, çocukların sosyal becerilerinin olumsuz yönde etkilendiğinin bir göstergesidir.

COVID-19 salgını döneminde mesafe ve fiziki temasla ilgili kısıtlamalar okul öncesi çocukların iletişim becerilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu kuralların okul öncesi çocuklar üzerindeki etkisini müdür katılımcılarımız şu şekilde ifade etmiştir: M3 “Çocuklar fiziksel teması çok dikkat edemediler; M5 “36 ay ve 76 ay çocuklar, dokunsal, fiziksel teması seven çocuklar. Bunda çok ciddi sıkıntılar yaşadık. Temas kuramadığı zaman sevilmediğini düşünebilecek çocuklar” diye durumu açıklamıştır.

Kısıtlamalar döneminde okul öncesi (3-6 yaş) çocukların sosyal etkileşimlerinin azaldığını göstermesi açısından bir velinin (V2) anlattıkları önemlidir: “Sokağa çıkma yasağı var. Arkadaşım arabasıyla aşağıya geldi ve çocuklar görüştiler. Sarılmak istiyorlar ama sarılamıyorlar. O kadar çok özlemişler birbirlerini. Sadece gözle nasılsın? İyi misin? gibi özlem giderip gittiklerini biliyorum.”

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre okul öncesi çocuklar sosyal mesafe kurallarına uymakta zorlanmışlardır. Okul öncesi çocuklar fiziksel bir temas aracılığı ile sevgilerini gösterebildikleri için kısıtlamalar çocukların sevgilerini göstermelerinde sorun yaşamalarına neden olmuştur. COVID-19 salgını sürecinde öğretmenleri ve müdürleri ile herhangi bir fiziksel temas kuramayan okul öncesi çocuklarda “sevilmediğini hissetme/düşünme” gibi duyguların oluştuğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

2.2. Okul Kurallarına Uymada Güçlük

COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların sosyal ilişkilerindeki okula uyum durumları incelenmiştir. Okul öncesi çocuklar COVID-19 salgını döneminde okula uyum süreçlerinde farklı deneyimler yaşamışlardır. Katılımcıların ifadesi ile maske-mesafe ve hijyen konusu okul öncesi çocuklar için en zorlayıcı kurallar olmuştur. Okul öncesi çocuklar maske-mesafe ve hijyen konusundaki kurallara uymakta zorlanmakla birlikte öğretmen ve müdürlerin desteğiyle bu kuralları öğrenmişlerdir. Müdür bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir: M10 “Neyi neden yaptığımızı onlara doğru şekilde anlattıktan sonra bu sürece uyum sağlama konusunda hiç tepki vermediler.” Maske-mesafe ve hijyen hakkında doğru yönlendirilen çocuklar okula uyum sağlamada daha az problem yaşamışlardır.

Okul müdür ve öğretmenlerinin ifadesiyle okul öncesi çocukların okula uyum süreçleri önemli bir süre gerektirir. COVID-19 salgını döneminde, okul öncesi çocukların okula uyum sürelerinin daha da uzadığı katılımcılarımız tarafından ifade edilmiştir. Okul öncesi (3-6 yaş) çocukların okula uyum süreçlerindeki yeni deneyimleri şöyle açıklanmıştır. Ö9 “Normalde uyum süreçleri ortalama 15 günde tamamlanır. Ama bu yıl çok uzun sürdü. Özellikle bu yıl çocukların okula uyum sağlaması bir bir-buçuk yılı buldu. Şu an 2.dönem olmasın rağmen çocuklar yeni yeni kendilerini toparlamaya başladılar.” Katılımcılar genel olarak geçmişe göre okul öncesi çocukların okula başladıklarında uyum süreçlerinin uzadığını ifade etmişlerdir. Okul öncesi çocukların, okula uyum süreçlerinde karşılaşılan zorlukların, çocukların COVID-19 salgını sürecinde sosyal ortamdan ayrı kalmalarının bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada katılımcıların büyük bir çoğunluğu, okul öncesi çocukların, sosyal ortamlara girememesi nedeniyle, sosyal ortamda nasıl davranmasını gerektiğini unutmış olduğunu bu nedenle de okula uyum süreçlerinde sorunların meydana geldiğini ifade etmiştir. Okul öncesi çocukların okula uyum sağlama sürecindeki davranışlarını bir katılımcı şöyle ifade etmiştir: M6 “Maraton koşucuları gibi çocuklar anlamsızca bağıyorlar ve koşuyorlardı. Yani hiçbir böyle bir şey yok. Durmak da yok. Bağıra-bağıra ama sadece dolanıyorlardı böyle anlamsızca koşuyorlardı. Toplum içinde olmayı, uygun davranışları unuttular.” Çalışmaya katılan katılımcıların çoğu, okul öncesi çocukların sosyal bir ortamda nasıl davranması gerektiğini unuttuklarını/bilmediklerini ifade etmişlerdir. Okul öncesi çocukların, COVID-19 salgını nedeniyle sosyal ortamlardan uzak kalmaları, çocukların sosyal ortamları tanıyamamalarına ve bu ortamlarda nasıl davranmaları gerektiğini bilememelerine yol açmıştır.

2.3. Şiddet Eğiliminde Artış

COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocuklarda olumsuz davranış eğilimleri oluşmuştur. Okul öncesi çocukların iletişim kurmada zorluk yaşama ve şiddet eğilimindeki artışı neredeyse katılımcıların hepsi ifade etmiştir. COVID-19 salgını süreci ile okul öncesi çocuklarda şiddet eğiliminin artışı ve yalnızlaşmayı üç öğretmen katılımcı şöyle ifade etmiştir:

Ö16 “Çocuklarda şiddet eğilimi çok var.”

Ö19 “Hep şiddet eğilimi, birbirlerine vurma, bağırma, ağlama, kriz yani mesela bu ağlama krizi çocukların birçoğunda var.”

Ö9 “Hep tek başına oyunlar gözlemledim çünkü çocuklar birbirleriyle çok fazla iletişim kuramadılar, sosyal ilişkilere girmediler işte bir köşede bir oyuncak seçip kendi hallerinde serbest zaman etkinliklerini oynamayı tercih ettiler. İşte arkadaşlarıyla olamadılar ya da arkadaş oldularsa da nasıl arkadaş olması gerektiğini bilemediler. Şiddet eğilimlerini çok fazla gözlemledim.”

Çalışmada elde edilen bulgulara göre, COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların şiddete meyilli davranışları büyük oranda artmıştır. Ayrıca bu süreçte okul öncesi çocukların “ağlama” eğilimlerinde de artış olduğunu katılımcılarımızın büyük çoğunluğu ifade etmiştir. Özellikle öğretmen katılımcılarımız fiziki mesafe kuralları gibi kısıtlamalar nedeniyle çocukların iletişim becerilerinin zayıfladığından ve sağlıklı arkadaşlık ilişkileri kuramayarak yalnızlaştıklarından bahsetmişlerdir.

3. Oyun Oynama Alışkanlıklarına Etkisi

Oyun, okul öncesi çocukların yaşamlarının önemli bir parçasıdır. COVID-19 salgını teknolojik aletlerin ve internetin kullanımı arttırarak, okul öncesi çocukların oyun oynama alışkanlıklarına da etki etmiştir. Okul öncesi çocukların, COVID-19 salgını sürecinde oyun oynama alışkanlıklarındaki değişime dair elde edilen veriler üç alt tema halinde kodlanmıştır: (1) Teknolojik araçların kullanımının artması, (2) oyunların bireyselleşmesi, oyun, (3) oyuncak ve oyun arkadaşının değişmesi. COVID-19 salgın sürecinin oyun oynama alışkanlıklarına etkisi teması altında; “teknolojik araçların kullanımının arttığını 46 katılımcı, “oyunların bireyselleştirdiğini” 38 katılımcı, “oyuncak, oyun ve oyun arkadaşının değiştiğini” ise 44 katılımcı ifade etmiştir.

3.1. Teknolojik Araçların Kullanımının Artması

Teknolojinin gelişmesiyle beraber teknoloji yaşamımızın her alanına dahil olmuştur. Ancak bu durum televizyon, tablet ve akıllı telefon gibi araçların aşırı kullanımını getirmiştir. Okul öncesi çocukların teknoloji kullanımlarının COVID-19 salgını döneminde kontrolsüz şekilde artması gündeme gelmiştir. Çalışmada okul öncesi kurum müdürleri, teknoloji kullanımını sınırlandırmada karşılaşılan güçlükleri ve teknoloji kullanımının olumsuz sonuçlarını şöyle ifade etmişlerdir: M2 “Çok maruz kalmışlar. Göz teması kuramamalarının sebebi bu. Çocuk ayırt edemiyor, ekranla gerçeklik arasındaki farkı.” derken; diğer müdür katılımcımız aşırı derece teknoloji kullanımını şöyle ifade etmişlerdir. M5 “En büyük dikkat eksikliğinin nedenlerinden birisi çocukların çok fazla telefon, akıllı telefon kullanmasıydı. Çünkü çocukların başka bir paylaşım alanları yoktu. Üretim alanları yoktu. Tamamen televizyon ve telefondur. Tablet, telefon tabii ki bizim tableti olan çok çocuk yok ama telefona ilgi inanılmazdı. Yatana kadar pandemiye kadar en büyük yaptıkları şey buydu.”

Okul öncesi çocukların COVID-19 salgını sürecinde teknolojik aletleri çok uzun süreler kontrolsüz bir şekilde kullanması, göz teması kuramama, gerçeklik algısının yitirilmesi ve dikkat eksikliği gibi birçok olumsuzluğa yol açmıştır. Çalışmaya katılan müdür ve öğretmen katılımcıların çoğu ailelerin bu süreçte çocuklarını kontrol edemediğini ifade etmişlerdir. Bu

konuda gözlemlerini dile getiren öğretmen Ö7 kodlu katılımcı görüşlerini şöyle aktarmıştır: *“Veliler bizlerle konuştuklarında çocukların tablet, telefon, bilgisayar ve televizyon için kendilerini üzdüklerini söylüyorlar. Ve biraz gün içerisinde veliler kendilerini rahatlatmak açısından işte telefonu, tableti, televizyonu, bilgisayarı daha uzun süre verdiklerini söylüyorlar. Yoksa çocuğun evin içerisinde çok daha hareketlendiğini, evde hırçınlaşacağını bize ifade ediyorlar yani.”* Çalışmaya katılan veliler de çocuklarını teknolojik aletlerden uzak tutmada yaşadıkları sorunları dile getirmişlerdir. Altı yaş çocuğa sahip V4 kodlu katılımcı çocuğu ile bu konuda yaşadığı sorunları dile getirmiştir: *“Elinden televizyonu alırsan. Bu sefer agresif oluyor sinirlenmeye başlıyor, bağılıyor. Sonrasında kıyamıyorsun artık onun üzülmesine. Tablete izin vermesem bile televizyona izin veriyorum. Televizyon evde akşama kadar açık duruyor.”*

Veliler, öğretmenler ve müdürler çocuklarının teknolojik aletleri kontrolsüz bir şekilde kullandığında hemfikirlerdir. Aileler, okul öncesi çocuklarını COVID-19 salgını sürecinde evde *“sakin”*, *“uslu”* tutabilmek için teknolojiyi sınırsızca kullanmalarına izin vermişlerdir. Bazı ebeveynler bir taraftan teknoloji kullanımını sınırlandırmada sorun yaşamadıklarını söylerken bir taraftan da çocukların elinden *“telefonu alamadıklarını”* ifade etmişlerdir.

3.2. Oyunların Bireyselleşmesi

Okul öncesi çocuklar gelişim özellikleri nedeniyle sosyal ilişkilerinde bireysellik, benmerkezcilik ve paylaşmak istememe eğilimleri gösterebilmektedir. COVID-19 salgını sürecinde sosyal yaşamlarında oluşan problemler nedeniyle çocukların, arkadaş edinememe, bireysellik, benmerkezcilik ve paylaşmak istememe davranışlarında artış yaşandığı müdür ve öğretmenler tarafından şöyle dile getirilmiştir: M6 *“Hani bir sene, bir mağarada kapalı tutmuşsun ondan sonra salmışsın, ne yapardı yani çocuk nasıl davranacağını, ne yapacağını unutmuş, tamamen bireyselleşmiş gelmişler”* derken; Ö22 *“Paylaşma problemi yaşıyorlar çünkü evde kalıp her şeyi ben alayım, bende olsun. Benmerkezcilik ve her şeyin odağında olmak istiyor bütün çocuklar.”* diye çocukların salgın döneminde geliştirdikleri davranış sorunlarını anlatmıştır.

Okul öncesi çocukların COVID-19 salgını sürecinde arkadaşlarıyla bir paylaşım sürecine dahil olamaması katılımcıların sorun olarak en sık dile getirdiği durumdur. COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların sosyal ortamda dahi bireysel aktivitelerde bulunma eğilimleri artmıştır. Bununla paralel bir şekilde salgın sürecinde çocuklar arasında paylaşma problemi ve benmerkezcilikte artış olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. COVID-19 salgını sürecinde çocukların sosyal ortam içerisinde nasıl davranmaları gerektiğini unuttukları da katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir.

COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocuklar birçok şeyin yokluğunu hissetmişlerdir. Okul öncesi çocukların, en çok ihtiyaç duydukları dönemde sosyalleşememeleri, arkadaşlarıyla görüşmemiş olmaları onları olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Okul öncesi çocuğa sahip ebeveynlerden bir kısmı, okul öncesi çocuklarının sosyalleşmeye duydukları özlemi dile getirmişlerdir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu okul öncesi çocukların her ne kadar bireysel oyunlar oynamaya başlasalar bile yine de arkadaşlarını özlediklerini de ifade etmişlerdir.

3.3. Oyuncak, Oyun ve Oyun Arkadaşının Değişimi

COVID-19 salgını sürecinde teknolojik aletlerin yaşamlarına daha fazla dahil olmasıyla beraber okul öncesi çocukların oyuncak, oyun ve oyun arkadaşı anlayışları da değişime uğramıştır. Okul öncesi çocuklardaki teknoloji kullanımında artış olduğu tüm katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Okul öncesi çocukların teknoloji kullanımındaki artışı Ö9 kendi sınıfındaki çocuklar üzerinden şöyle anlatmıştır: *“Çocuklara soruyorum bugün evde neler yaptınız hafta sonu neler yaptınız şeklinde 20 kişilik sınıftan 10-15 tanesi kesinlikle diyor ki telefonla şu oyunu oynadım ya da tableten şu izledim. Bu anlamda çok büyük bir artış var.”* Çocuklar erken yaşlarda sanal oyunları oynamaya başlamışlardır. Okul öncesi çocukların COVID-19 salgını sürecindeki oyuncak ve oyun oynama pratiklerindeki değişimi diğer bir

öğretmen katılımcı şöyle ifade etmiştir: Ö15 *“Oyun kurmayı unutmuşlar daha doğrusu. Her şey böyle sanki online oyunlara dönmüş gibi çocuklarda. Mesela bilgisayardan açılan oyunları daha çok seviyorlar. İnteraktif oyunları daha çok seviyorlar sınıflarda da artık.”* Öğretmenlerin bu gözlemlerini destekler şekilde bir veli de V2 çocuğunun oyun alışkanlıklarındaki değişimi şöyle ifade etmiştir: *“Sabah kalkıyordum anne telefon. Telefon vermiyordum bu sefer kriz geçiriyordu. Telefon oynamak istiyordu. Oyuncaklarınla oyna. Oynamak istemiyordu.”*

Salgın döneminde okul öncesi çocukların dijital oyun oynama oranlarında büyük artış görülmüştür. Bununla birlikte sanal dünyada yeni arkadaşlık kavramları ortaya çıkmıştır. Katılımcılar dijital dünyada oyun oynamaya alışan çocukların, artık fiziksel olarak bir oyun kurarak oynamak istemediklerini dile getirmiştir. Çalışmaya katılan bazı katılımcılar da, çocukların okula gitmek yerine evde sanal olarak oyun oynamayı tercih ettiğini ifade etmişlerdir. Dijital oyun oynayabilmek için ya da bir şeyler seyretmek için okula dahi gelmeyen/gelmek istemeyen okul öncesi çocukların deneyimlerini müdür katılımcılar şöyle açıklamışlardır: M6 *“Fiziksel arkadaşlık değil uzaktan arkadaşlıkları var. Ortak oyunlar oynuyorlar. Dijital arkadaşlıkları var. Hatta biri bir gün ‘Dijit Arkadaşım’ dedi. Ne olduğunu sorduğumda ortak oyun oynuyoruz. O evinden ben evimden. Uzaklaştı çocuklar tabii ki birbirinden uzaklaştı yani bir an önce okul bitip eğer varsa vakitleri hemen oturayım oyunlara başlayan çocuklarımız oldu.”* derken; M5 *“Okula gelmek istemeyen çocuklar var. Anneler okula gelmelerini sağlayabilmek için telefonları ellerine oyun olarak veriyorlar. Bak telefon sende olacak işte çıktığında tekrar oynayacaksın, girersen telefonu sana vereceğim. Sen girdiğin zaman sana başka oyunlar alacağız, oyunlar yükleyeceğiz gibi ödüllere sınıfa giren çocuklarda oldu”*

Çocukların bağımsız olarak fiziksel olarak oynayacakları oyunları kuramadıklarını Ö18 kodlu öğretmen şöyle ifade etmiştir: *“Oyun kuramıyorlar hiçbir oyun yok. Ben başlarına geçersen az buçuk oynuyorlar. Ondan sonra ben devam etsinler diye kendimi geri çektiğim zaman tekrar aynı şeye dönüyorlar.”* Dijital oyunları çok fazla oynamaları sonucunda çocuklar gerçek yaşamda oyun kurmakta zorlanmaya başlamışlardır. Araştırmaya katılan ebeveynler çocukların dijital dünya dışında oyun oynarken genellikle yanında birine ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda V1 kodlu ebeveyn çocuğunun durumunu şöyle ifade etmiştir: *“Oyun oynarken genelde bizi yanında istiyor ama sadece oyunu o oynuyor ama bizim sadece yanında durmamızı istiyor.”* Okul öncesi çocuklar teknolojik oyunlara alışmaları nedeniyle kendi başlarına gerçek yaşamda oyun kuramamaya başlamışlardır. Sanal ortamlarda oynadıkları oyunları ya kendileri yönergelerle göre yönlendirdikleri ya da çocuklar bir karakteri yönlendirdikleri için gerçek yaşamda oynadıkları oyunlarda bunun izleri görülmüştür. Çalışmaya katılan katılımcıların büyük bir kısmı çocukların ancak yetişkinlerin yönlendirmesiyle fiziki oyun kurabildiklerini ifade etmişlerdir.

Çocukların, sosyal yaşamlarında geleneksel oyunları terk ettiğini ya da daha az oynadığını dile getiren Ö20 kodlu öğretmen bu durumu şöyle ifade etmiştir: *“Geleneksel oyunlar oynatmaya, harekete dayalı oyunlar oynatmaya çalışsak da çocukların ilgisi aklı hep dijital oyunlara yönelik. Orada yaşadığı o sanal dünyadaki oyunlara yönelik oyunlar kuruyorlar”.* Katılımcılar genellikle okul öncesi çocukların sosyal yaşamlarında da artık sanal oyunlar oynamayı tercih ettiklerini belirtmiştir.

Katılımcılar tarafından gündeme getirilen diğer bir sorun da okul öncesi çocukların yaş aralıklarına uygun olmayan içerikleri indirmeleri ve izlemeleridir. Dijital dünyada birçok içerik okul öncesi çocukların yaşlarına uygun değildir. Herhangi bir sınırlama ve kısıtlama getirmeden teknolojik aletlerin bilinçsizce kullanılması sonucunda okul öncesi çocuklar yaşlarına uygun olmayan içeriklere maruz kalmışlardır. Bu durumun çocuklarda yarattığı olumsuzluğu bir okul müdürü şu şekilde dile getirmiştir:

M10 : *“Sınıf içinde sürekli bağılıyor, her resminde ortak karakter. Çok değişik, çirkin bir karakter çiziyor ve onunla ilgili inanılmaz hikayeler anlatıyor. Gece uyuyamadığını söylüyor,*

rüyasında onu gördüğünü söylüyor, okula onun geldiğini söylüyor, gece evde onunla birlikte olduğunu söylüyor. Tabii ki de yaşına uygun olmayan bir oyun oynadığını anlattı. Siren Kafa diye bir oyun. İnanılmaz şiddet içerikli görüntüler, çocuklara, insanlara her türlü canlıya zarar veren. Ne yazık ki kurgulanmış bir oyun. Arkadaşları ondan ve onun verdiği tepkilerden çok korkuyordu.”

Okul öncesi çocukların sosyal yaşamlarında kendilerini, sanal dünyada var olan bir karakter gibi görmesini deneyimleyen Ö7 kodlu öğretmen bu durumu şöyle açıklamıştır: *“Oyunlarda onlar gibi konuşmalar. Hareketleri robot gibi veya eller kollar hani böyle (gösterdi bir aşağı bir yukarı) robot gibi veya kavgalı oyunlar.”* Katılımcıların büyük çoğunluğu, okul öncesi çocukların sosyal yaşamlarına kendi sanal gerçekliklerini yansıttığını ifade etmişlerdir.

Okul öncesi çocukların yaşlarına uygun içerikte oyunlar oynamaması sosyal ortamdan dışlanmasına yol açan davranışlar sergilemelerine neden olmuştur. Böylece sanal oyunları oynamak, okul öncesi çocuğun sosyal ilişkilerini de etkilemiştir. Okul öncesi çocukların sosyal yaşamlarında, teknolojik oyunların içeriklerinin etkisinde kaldıklarını katılımcı M10 şöyle bir örnekle açıklamıştır: *“Bilgisayar oyununda bir palyaço bir süre sonra korkunç bir kimliğe bürünüyor. O güne kadar bunu bilmiyorduk palyaçodan korkabileceğini hiç düşünmemiştik ve şenliklerde okula şirinlik ve hoşluk olsun diye palyaço çağırdık. Aklını kaçıracaktı palyaçoyu gördüğünde. O kadar büyük bir tepki verdi ki palyaço ile karşı karşıya kaldığında.”* Görüldüğü gibi COVID-19 salgını sürecinde, okul öncesi çocukların dijital dünyada maruz kaldığı içerikler sosyal ortamlarda hiç beklenmedik tepkilere yol açmıştır.

Okul öncesi çocukların artan teknoloji kullanımı sonucunda, teknolojik dünyanın akışkanlığı ve hızlılığı ile bağlantılı bir şekilde; davranışlarında *“sabırsızlık”* geliştiği katılımcıların çoğu tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Ö19 kodlu öğretmen katılımcı ise okul öncesi çocukların sabır düzeylerinin azalmasını şöyle ifade etmiştir; *“Çocuk reklamın geçmesini bekleyemiyor. Diyor ki, ben hemen basmalıyım. Basma çocuğum diyorum, bekleyeceksin reklam bitsin geçecek ama hayır onu tıklayıp geçmesini istiyor. En basitinden bir şarkı çalıyor reklam girdiği anda diyor ki ben onu gidip hemen kapatayım ki değişsin hemen devam etsin yani tabii ki bir hızlanma söz konusu hızlı istiyorlar.”* Okul öncesi çocuklar, teknolojinin akışkanlığı ve hızlılığını gerçek yaşamdan da bekleyerek daha sabırsız davranışlar sergilemeye başlamışlardır. Çocukların yeni becerileri öğrenmelerinde en önemli unsurlardan biri olan sabır ve sebat duygusundan uzaklaşması çocukların dijital dünyada uzun süreler geçirmelerinin en olumsuz sonuçlarından biridir.

4. Beslenme ve Yemek Yeme Alışkanlıklarına Etkisi

Çocukların okula başlamadan önce kazanmış oldukları beslenme ve yeme alışkanlıkları gelişimleri açısından çok önemli bir yer tutmaktadır. COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların beslenme ve yeme alışkanlıklarında genel olarak olumsuz yönde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu tema altında üç alt tema kodlanmıştır: (1) Karbonhidrat tüketiminde artış, (2) hazır yemek tüketiminde artış ve (3) ekran karşısında yemek yeme. COVID-19 salgını sürecinin beslenme alışkanlıklarına etkisi teması altında; *“karbonhidrat tüketiminde artış”* durumunu 26 katılımcı, *“hazır yemek tüketiminde artış”* durumunu 17 katılımcı ve *“ekran karşısında yemek yeme”* durumunu ise 6 katılımcı dile getirmiştir.

4.1. Karbonhidrat Tüketiminde Artış

COVID-19 salgını sürecinde genel olarak bütün yaş gruplarında beslenme alışkanlıklarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Beslenme alışkanlıklarında yaşanan değişiklikler doğal olarak okul öncesi çocuklarda da gözlemlenmiştir. Karbonhidrat tüketimi COVID-19 salgını sürecinde büyük oranda artmıştır. Çocukların karbonhidrat tüketiminde artış gözlemlendiği öğretmen ve veli katılımcılarımız tarafından şöyle ifade edilmiştir.

Ö9 “Çağımızın bir hastalığı, çocuklar maalesef şu dönemde karbonhidrat ağırlıklı beslenmeye başladılar. Hepimiz bu süreçte eve kapandığımız için hepimiz birden mutfaka saldırdık, arayış içine girdik. Belki onun biraz etkileri olmuş olabilir.”

Ö10 “Evlerde daha çok fast-food besleniyorlar. Bir de masada beslenmiyorlar. Televizyon karşısında tablet karşısında beslenmişler. Okulda en çok zorlanan konular bunlar oluyor.”

V3 : “Yemek yemeyip, sırf abur cuburla geçirmeye çalışıyordu.”

V11 : “Abur cubur değil de belki biraz hani hamur işi olabilir. Evde olduğumuz için kekti, kurabiyeydi falan ama dışardan çok nadir.”

Okul öncesi çocukların karbonhidrat tüketiminde büyük oranda bir artış olduğunu hemen hemen bütün katılımcılar dile getirmiştir. COVID-19 salgını sürecinde mutfakta geçirilen zamanın artması evde hamur işlerinin daha fazla yapılması sebebiyle karbonhidratlı gıdalara yönelme hem ebeveynler hem de çocuklar arasında artmıştır.

Katılımcılar genel olarak COVID-19 salgını sürecinde abur cubur tüketimindeki artıştan söz etmiş olsa da daha az sayıdaki katılımcı ise hijyen kaygısı ile abur cubur tüketiminde artış olmadığını ifade etmişlerdir. Ö14: “Abur cuburun ambalajı kirli mi? değil mi? diye kaygısı olduğu için belki azaldığını bile düşünüyorum.” Paketli karbonhidratlı gıdaların tüketiminde belirgin bir artış olmasa bile daha kalorili hamur işlerinin tüketiminin arttığı görüşmelerde sıklıkla gündeme gelmiştir.

4.2. Hazır Yemek Tüketiminde Artış

Salgın sürecinde hastalığa yakalanma korkusu, karantinalar ve sokağa çıkma kısıtlamaları nedeniyle online yemek sipariş uygulamalarının kullanımı artmıştır. COVID-19 salgını sürecinde online siparişin kolaylaşması nedeniyle internet aracılığıyla yemek sipariş etme eğilimlerinde artış oluşmuştur. Dolayısıyla bu kolaylık hissi, aileleri olduğu gibi çocukları da etkisi altında alarak onların da internet aracılığı ile hemen arzu duydukları gıdalara erişmek istemelerine neden olmuştur. İnternet aracılığıyla “çabuk, beklemeden, hızlı” biçimde sipariş edip fast-food, paketli gıda veya abur cubur sipariş etmenin yaygınlaşması bu ürünlere erişimi kolaylaştırmıştır. Müdür ve öğretmen katılımcılar bu durumu şöyle dile getirmişlerdir:

M3 “Hamburger söyleyelim ya da başka fast-food ürünü, çabuk gelecek yemeklerden söyleyeyim gibi tepkilerle karşılaştık. Bize öyle önerilerle geldi çocuklar.”

Çocukların fast- food ve hazır yemeklere artan ilgisine dair gözlemini Ö18 kodlu öğretmen şöyle ifade etmiştir: “Okuldaki yemeği beğenmedikleri zaman, galiba aileler de öyle davranıyor gibi bir izlenim yarattılar bende. Hemen Getir’den yemek söyleyelim, Trendyol’dan söyleyelim o şekilde çocuklarda etkileşim sağlandı.”

Çocuğunun evdeki yemeği beğenmediği zaman dışardan yemek sipariş edelim demesini ise bir V9 kodlu veli şöyle açıklamıştır: Anne bugün hamburger mi yesek? Anne bugün pizza mı yesek? dışardan sipariş edelim, moduna girdik.”

Çalışmaya katılan katılımcılar salgın döneminde okul öncesi çocukların karbonhidrat ağırlıklı beslenme, fastfood ve paketli gıda tüketimlerinde artış olduğunu ifade etmişlerdir. Salgın süreciyle beraber büyük oranda sağlıklı beslenme artmıştır. Her ne kadar sağlıklı beslenme artmış olsa da bazı katılımcılar COVID-19 salgını sürecinde hastalığa yakalanmamak için sağlıklı beslenmeye de özen gösterdiklerini ifade etmişlerdir. COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların, sağlıklı beslenmelerinin artması yanında, daha az oranda bir katılımcı çocukların sağlıklı beslenmeye olan ilgisinin de arttığını ifade etmiştir. Bu konuda müdür katılımcımız şunu dile getirmiştir:

M10 : “Farkındalıkları arttı. Daha fazla meyve yemeliyim, daha fazla vitamin almalıyım. Bunda vitamin var, bu sağlıklı, bu sağlıksız kesinlikle fark oldu. Meyve suyu, içtikleri meyve sularının hepsi evde annelerinin hazırladıkları meyve suları oluyor.”

V12'nin ifadesi de müdürü destekler niteliktedir: V12: “Vücut dirençlerini artırmaya yönelik besinlerinde değişiklik yaptık.”

Okul öncesi kurumlar tarafından da COVID-19 salgını sürecinde sağlıklı beslenme hakkında gerekli bilgilendirmeler yapıldığı ve okul öncesi çocuklara farkındalık kazandırılmaya çalışıldığı müdür ve öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

4.3. Ekran Karşısında Yemek Yeme

COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların beslenme alışkanlıklarında oluşan bir diğer farklılık da ekran karşısında geçirdikleri sürenin artması ile beslenme sırasında da bir şeyler izlemeye devam etmeleri olmuştur. Katılımcılarımız bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmişlerdir:

Ö15 :“Ekran çocuğu oldular dedim ya, o konuda yani anneler sürekli bir şeyler izlerken yemek yedirmeye alıştıkları için bu süreçte çocuklar yemek yeme alışkanlığını çok fazla kazanamadan geliyor artık eskiye göre, kendileri yemiyor. Artık böyle bir şeyler seyrederken, birileri yedirsın gözüyle bakıyorlar.”

V1 :“Kahvaltıda telefonla kahvaltı yapmaya başladı.”

Okul öncesi çocukların bir şeyler izlerken yemek yeme davranışlarında artış olmuştur. Bazı katılımcılar, okul öncesi çocukların, okulların açılmasıyla beraber kendi başlarına yemek yemek istemediklerini ve bir başkası tarafından yemek yedirilmeyi istediklerini ifade etmişlerdir. Okul öncesi çocukların okul içerisinde maskesini çıkarmak istemediği için okulda beslenmek istemediğini ifade eden katılımcılar da olmuştur.

5. Salgın Sonrası Ortaya Çıkan Etkiler

Katılımcılar COVID-19 salgınının etkilerinin sadece salgın dönemi ile sınırlı kalmadığını salgın sonrası dönemde de çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinin devam ettiğini ifade etmişlerdir. Özellikle okul müdürü ve öğretmen katılımcılar bu konudaki gözlemlerini aktarmışlardır. Okul öncesi çocuklarda salgın dönemi sonrasında görülen etkiler iki alt tema başlığı altında kodlanmıştır: (1) Fiziksel, bilişsel ve dil gelişimi ve (2) teknoloji bağımlılığı. Salgın sonrası ortaya çıkan etkiler teması altında; “fiziksel, bilişsel ve dil gelişimi sorunlarını” 39 katılımcı ve “teknoloji bağımlılığını” ise 39 katılımcı dile getirmiştir.

5.1. Fiziksel, Bilişsel ve Dil Gelişimi

COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların sosyal etkileşimden yoksun kalması çocukların fiziksel, bilişsel ve dil gelişimlerini olumsuz olarak etkilemiştir. Salgın sürecinde okulların uzun süre kapalı kalması, karantina dönemleri gibi kısıtlamalar sonucunda okul öncesi çocukların sosyal ilişkilerden yoksun kalmasının sosyal gelişimlerini de etkilediği katılımcılarımız tarafından dile getirilmiştir. Salgına dair kısıtlamaların gevşediği ve okulların yeniden açıldığı dönemde çocuklarda birçok sorunun gözlemlendiği aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

M5: “Gözlemlediğim en belirgin şey, dil becerisi çok geri çocukların. Dikkat süreleri çok zayıf. Konuşma güçlüğü yaşayan, iletişim becerisi sıkıntısı. Normalde bizim iki aydı hazırlık aşamamız. İki aydan sonra biz çok rutine geçeriz, çok güzel etkinliklerimizi faaliyetlerimizi yürütürüz ama bu süre birinci dönemin sonuna kadar geldi.”

M8: “Okula yeni başladığında rakamları bilmeyen, renkleri dahi bilmeyen, hiçbir şarkı öğrenmemiş; şarkı önemli değil ama dil gelişimi bile tam oturmamış çocuklarımız vardı.”

M10: “Boşluk. Çok net gözlemlenen bir boşluk. Algılamada düşüş, yaş grubuna ait hedef davranışlarının çoğunu özellikle bilişsel olanların motor becerilerde de aynı şey söz konusu. O kadar hareketsiz kalmışlar ki evde, motor becerilerde ve bilişsel becerilerde ciddi bir gerilik. İlk geldiklerinde durum vahimdi.”

Ö9 : “Yönergeyi 4-5 kez tekrarlamak zorunda kalıyorum. Hatta ve hatta çoğu çocukta topluluğa söylenen yönergeyi alamıyor ama bireysel olarak yönergeyi arkasından açıklama yapmam gerekiyor.”

Çalışmaya katılan müdürler ve öğretmenler COVID-19 salgını süreci sonunda çocukların fiziksel, bilişsel ve dil gelişimlerinin olumsuz şekilde etkilendiğini ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan ebeveynler ise çocuklarının fiziksel, bilişsel ve dil gelişimi ile ilgili “bir problem yaşamadıklarını” dile getirmişlerdir. Ancak bir taraftan da “makası tutamıyor”, “makasla bir şey kesemiyor”, “kalemi tutamıyor” şeklinde sorunlardan bahsetmişlerdir. Bu durum ebeveynlerin çocuklarının yaş gruplarına ilişkin gelişim özelliklerinden yeterince haberdar olmamaları ile açıklanabilir.

5.2. Teknoloji Bağımlılığı

COVID-19 salgını sürecinde çocukların teknolojik araçları kullanımları artmıştır. COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların tablet, telefon ve televizyondan bir an bile ayrılmak istemedikleri farklı şekilde katılımcılarımız tarafından dile getirilmiştir. Okul öncesi çocuklar, ebeveynleri tarafından telefon, tablet ve televizyondan uzaklaştırıldıkları takdirde büyük tepki göstermişlerdir. Müdür ve öğretmenler de çocukların teknolojik araçları kontrolsüz kullanımından söz etmişlerdir. Çocukların teknolojik aletlere bağımlı hale gelmesi katılımcılarımız tarafından şöyle açıklanmıştır:

M3: “Telefonu alma isteği, dokunma isteği. Evde bunu yaşadıklarını biliyoruz. Annenin telefonuna bakmak, el koymak, saatlerce oynamak. Babanın telefonunu almak, saatlerce telefona takılı kalmak. Anne baba uyarmadığı sürece bunların olduğunu biliyoruz. Şarj bittiği zaman tepki göstermek, istemeden onu fırlatıp atmak gibi bazı birkaç münferit örneği biliyoruz.”

Ö15: “Elinde sürekli telefon tabletle gezen çocuklar var maalesef ve okuldan giderken ‘Aaa yaşıyor tabletime kavuşacağım!’ artık diye ayrılan öğrenciler oldu.”

V4: “Mesela gezmeye gidiyoruz, hadi gelin dediğimde ya da bir alışveriş merkezine gideceğiz dediğim zaman işte biz tablet oynasak olur mu? Siz gidin, biz gelmek istemiyoruz, hastalık var gibi bahaneleri oldu.”

COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların yaşamlarında teknolojinin varlığı göz ardı edilemeyecek boyutta artmıştır. Okul öncesi çocukların COVID-19 salgını sürecinde kullandıkları teknolojik aletler çeşitlenmiş; tabletle, telefonla ve televizyonla oynama/seyretime davranışları artmıştır. Çalışmaya katılan katılımcıların büyük bir kısmı, tablet, telefon ve televizyondan ayrılmak istemeyen okul öncesi çocukların sergiledikleri davranışları ve ebeveynlerine sundukları çeşitli bahaneleri ifade etmişlerdir.

Teknolojik aletlerin okul öncesi çocukların yaşamlarının bir parçası olduğunu bunun sonucunda gerçeklik algılarının da değiştiğini öğretmen ve müdür katılımcılar şöyle ifade etmiştir: Ö19 : “Ailenizi çizin diyorum. Çocuğun bir tanesi de enteresandı. Ailenizi çizin dediğimde aileyi çizdiği zaman yanında bir tane televizyon çizmiş. Dedim ki, televizyonun ne işi var? Öğretmenim onu da seviyorum diyor. Aile bireyi olmuş çocuğun.” gibi çarpıcı bir örnek vermiştir. Müdür M5 ise: “Artık gerçeklik algısı çok değişti çocukların.” şeklinde düşüncesini dile getirmiştir.

Müdür ve öğretmen katılımcılar teknoloji kullanımının çocukların davranışlarındaki olumsuz yansımalarını ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamında görüşülen ebeveynler ise genelde teknoloji kullanımına sınırlama getirmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak çocuklarının aşırı şekilde teknolojik aletleri kullandığını da görüşmeler sırasında bazı ifadelerinde fark etmeden kabul etmişlerdir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yeni Tip Koronavirüs hastalığı küresel olarak tüm dünyayı etkisi altına almış ve bütün toplumları ekonomik ve sosyal olarak birçok açıdan derinden etkilemiştir. COVID-19 salgını önlemek amacıyla dünya genelinde uygulanan karantinalar, sokağa çıkma kısıtlamalarının maske, mesafe ve hijyen uygulamalarının okul öncesi çocuklar açısından olumsuz sonuçları olmuştur. Türkiye’de ilk sokağa çıkma kısıtlamaları, 65 yaş üstü ve 20 yaş altı genç ve çocuklara uygulanmıştır. COVID-19 salgını sürecinde, devlet ve özel okulların uzun süreli olarak kapalı kalması okul öncesi çocukları olumsuz yönde etkilemiştir. Üç-altı yaş aralığındaki çocukları sosyal ve psikolojik açıdan etkileyen COVID-19 salgını, çocukların yaşamlarında birçok yeni deneyime yol açmıştır. Bu çalışmada, okul öncesi kurum müdürü, öğretmen ve ebeveynlerle yapılan görüşmeler sonucunda okul öncesi çocukların, COVID-19 salgını sürecinde yaşamlarında oluşan değişimler ve karşılaştıkları sorunlar tespit edilmiştir. COVID-19 salgınının etkileri beş ana tema altında kodlanmıştır: (1) Psikolojik etkiler, (2) iletişim becerilerine etkisi, (3) oyun oynama alışkanlıklarına etkisi, (4) beslenme alışkanlıklarına etkisi ve (5) salgın sonrası etkiler.

Psikolojik etkiler teması okul öncesi çocukların ve ailelerinin salgın döneminde yaşamış oldukları kaygı, korku ve panik durumunu açıklamıştır. Ailelerin hastalığa yakalanma yönündeki kaygısı çocuklarına da büyük oranda yansımıştır. Elde edilen bulgular ve literatür incelendiğinde ailelerinin bu korkulardan ötürü çocukları ekstra sınırlandırdığı, çocukların da bu nedenle kaygı, korku ve panik duygularının arttığı saptanmıştır. COVID-19 salgını döneminde bir zorunluluk olarak getirilen maske, mesafe ve hijyen kuralları, okul öncesi çocukların yaşamlarında yeni ve zorlayıcı bir sürece sebep olarak psikolojilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bulgu daha önce yapılan çalışmalarla da paralellik göstermektedir (Arı Arat & Gülay Ogelman, 2021; Akoğlu & Karaaslan, 2020; Tuzcuoğlu vd., 2021; Pınar, 2021). Amakiri ve diğerlerinin (2020, ss. 3) araştırmasında COVID-19 salgını sürecinde ailelerin %54,9’unda panik etkisinin arttığı bulunmuştur. Okul öncesi eğitim kurumlarının salgın döneminde uzun süre kapalı kalıp tekrar açılmasının ardından, çocukların sosyal ortamlarda ve okulda maske-hijyen ve sosyal mesafe kurallarına uymak zorunda kalmaları onlar açısından birçok zorluğu beraberinde getirmiştir. Bu durum hem arkadaşlık ilişkilerini hem de sosyal ortamlara uyum süreçlerini etkilemiştir. Sokağa çıkamamak, toplum içerisinde yer alamamak, maske takmak ve fiziksel temastan kaçınmak zorunda olmak gibi nedenler; çocukların sosyal hayatı yeni deneyimlemeye ve keşfetmeye başladıkları dönemde büyük oranda kısıtlanmalarına ve kaygı, korku, panik duygularını yaşamalarına yol açmıştır. Döğer ve Kılınç’ın (2021) araştırmasında salgın döneminde okul öncesi çocukların “%33’ünün orta düzeyde kaygılı oldukları, %59,4’ünün pandemi öncesi döneme göre davranış değişiklikleri gösterdikleri ve %33,5’inde anne babası ile inatlaştıkları” tespit edilmiştir. COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların psikolojik olarak etkilendikleri ve maske, mesafe, hijyen kısıtlamalarına karşı bir davranışsal tepki olarak direnç oluşturdukları ve dolayısıyla da hırçın ve sinirli davranışlarının da arttığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bir taraftan da katılımcılar gerekli açıklamalar yapıldığında çocukların kurallara uyduklarını da dile getirmişlerdir. Ancak, çocuklar bu kurallara uysa bile onlar için zorlayıcı olduğu gerçeği değişmemektedir. Şentürk Pılan ve diğerlerinin (2021, ss. 132) araştırmasında da salgın döneminde daha önceden ek tanıları olan okul öncesi yaş grubunda olan çocuklarda, en sık saptanan yakınmalar sinirlilik, kaygı artışı ile uyku ve beslenme düzenindeki değişikliklerdir.

Araştırmada COVID-19 salgınının okul öncesi çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinden biri olarak iletişim becerilerine etkisi tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, COVID-19 salgını sürecindeki kısıtlama ve kapanmalar, çocukların sosyalleşme davranışlarında ve sosyal ilişkilerinde değişikliklere yol açmıştır. Okul öncesi okul müdürleri ve öğretmenleri, çocukların sosyal ortamdan uzun süre uzak kalmaları nedeniyle salgın öncesi döneme göre, okula uyum süreçlerinin uzadığını dile getirmişlerdir. Sosyal ortamdan uzak kalmanın yanında okulda maske kullanma zorunluluğu da çocukların gelişim süreçleri açısından olumsuzluk yaratmıştır. COVID-19 salgını sürecindeki yeni kurallara uyum sağlama konusunda okul öncesi eğitime devam eden çocukların salgın kuralları sebebiyle sosyal yaşamlarında değişiklikler meydana gelmiş ve uyum süreçleri bu bağlamda etkilenmiştir (Bapoğlu Dümenci & Demir, 2022, ss. 275). Maske nedeniyle çocuklar öğretmenlerinin mimiklerini görememiş bu da öğretmen ve çocuklar arasında iletişim sorunlarına yol açmıştır. İletişim sorunları sadece öğretmen ve çocuk arasında sınırlı kalmamış çocuklar kendi yaşlıları ile de nasıl arkadaşlık başlatacaklarını bilemez hale gelmişlerdir. Okul öncesi çocuklar gelişim basamakları açısından fiziksel teması ihtiyaç duydukları bir dönemde, fiziksel teması sınırlandıran sosyal mesafe kuralları nedeniyle de sorun yaşamışlardır. Öğretmen ve müdür katılımcılar, çocukların sosyal mesafe kurallarına uymakta zorlandıklarını ve bu kurallar nedeniyle bazen sevilmediklerini bile düşünmeye başladıklarını dile getirmişlerdir. Çocuklar arasında şiddet eğiliminin, birbirlerine vurma, ağlama krizlerinin artması da diğer önemli bir sorun olarak müdür ve öğretmen katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Tarkoçin ve diğerlerinin (2020) çalışmasında da benzer bir bulguya rastlanmaktadır. Buna göre, anneler salgın döneminde çocuklarında “endişe, korku, saldırgan/öfkeli davranışlar, aşırı hareketlilik, kardeşi kıskanma ve ebeveyne bağımlılık” gibi davranışların ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Alisinanoğlu ve diğerlerinin (2020) ve Tuzcuoğlu ve diğerlerinin (2021, ss. 2) araştırmasına göre ise COVID-19 salgını sürecinde çocukların sosyal yaşamlarında meydana gelen değişiklikler ve yeni toplumsal yaşam kurallarının bir getirisi olarak psikososyal sorunlar yaşadıkları bağırma, öfke krizleri ve sebepsiz ağlama tutumları” olduğu belirtilmiştir.

COVID-19 salgını sürecinin çocukların yaşamına bir diğer etkisi de oyun oynama alışkanlıklarını değiştirmesidir. Karantinalar, sokağa çıkma kısıtlamaları ve hastalığa yakalanma kaygıları nedeniyle salgın döneminde çocuklar park ve oyun alanlarından yeterince yararlanmamışlardır. Bu durum herkes gibi okul öncesi çocukların da teknoloji kullanımının artmasına ve sosyalleşme süreçlerinde değişikliklere yol açmıştır. Ancak, COVID-19 salgını öncesinde de çocukların 3T kullanımının artışından geleneksel oyunlardan uzaklaşmalarından ve yeni çocukluk imgesine dair tartışmalar literatürde rastlanmaktaydı. Bu konuda Sormaz ve Yüksel’in (2012, ss. 997) çalışmasında şöyle bir tespit yapılmıştır: “Yeni çocukluk imgesinde çocuklar, sokakta, doğada değil, bilgisayarda oynamakta; ebeveynleri ile aynı bilgisayar oyunlarını paylaşmakta, geleneksel oyun ve oyuncak anlayışını terk ederek; yetişkinlerle aynı dili ve benzer ortamları paylaşmaktadırlar.” Başka bir çalışmada Yüksel ve Çengel-Schoville (2020, ss. 257-258) çocuk oyunlarının dijitalleştiğini tespit etmiştir. Çocukların COVID-19 salgını sürecinde sosyal ortamdan ve akran etkileşiminden yoksun kalması, onları dijital dünyaya daha fazla yöneltmiştir (Gökçe vd., 2021, ss. 109). Araştırmada ebeveynler bir taraftan çocuklarının teknoloji kullanımlarını sınırladıklarını ve kontrolsüz kullanıma izin vermediklerini söylerken, diğer taraftan da çocuklarının dijital teknolojileri çok fazla kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu çelişkili görünen ifadeler, okulların kapalı olması nedeniyle çocukların evde çok fazla zaman geçirmesiyle birlikte zaman-mekân algısındaki değişim ve ideal teknoloji kullanım süresinin ne olduğu konusundaki belirsizlikle ilintili olabilir. Diğer taraftan, müdür ve öğretmenler çocukların dijital teknolojiyi kontrolsüz bir şekilde kullandığını net bir biçimde dile getirmişlerdir. Salgın döneminde okul öncesi çocukların teknolojik aletleri kontrolsüz bir biçimde kullanmaya başladıkları bulgusu daha önce yapılmış birçok çalışma ile de paralellik göstermektedir (Batmaz & Güler, 2022, ss. 1988; Baysan, 2022; Gökler & Turan, 2020; Pınar, 2021; Okatan & Tagay, 2023). Teknolojik aletlerin kullanımı okul öncesi çocukların oyun-oyuncak anlayışında da değişime neden olmuştur. Okul öncesi çocukların sosyalleşmelerini sağlayan en önemli faaliyetlerden birinin oyun oynamak olduğu bilinmektedir. Teknolojinin bir getirisi olan

dijitalleşme, okul öncesi çocukların oyun ve oyuncağa karşı tutumlarını etkilemiştir. Çocukların artık dış mekânlarda oyun oynamak istememesi ve evde dijital oyunlar oynamayı tercih etmesi teknolojinin aşırı kullanımının olumsuz bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın bulgularına paralel bir şekilde, Yalçınkaya ve Gökmen'in (2022, ss. 102) araştırması da "izolasyon döneminin çocukların oyun oynama eğilimlerinde, özellikle sosyal ortamdaki uzaklaşma ve oyunlardan alınan keyif ve keyfin yansıtılması açısından olumsuz etkiler yarattığını" ortaya koymuştur. Okul öncesi çocukların özellikle karantina döneminde dijital oyunlara bağımlı hale gelmesi sonucunda, fiziksel olarak oyun oynamaya ilgilerinin azaldığı müdürler, öğretmenler ve ebeveynler tarafından ifade edilmiştir. Bu bulgu da literatürdeki diğer çalışmalarla paralellik göstermektedir (Evcen, 2022; Mart & Kesicioğlu, 2020; Yalçınkaya & Gökmen, 2022; Yıldız & Bektaş, 2022).

COVID-19 salgını okul öncesi çocukların beslenme alışkanlıklarında da değişimler meydana getirerek karbonhidrat ve hazır yemek tüketimlerinin artmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca çocuklar ekran karşısında yemek yemeyi daha çok talep etmeye başlamışlardır. Salgın döneminde çocukların beslenme alışkanlıklarının bozulduğu Arı Arat ve Gülay Ogelman (2021, ss. 40) çalışmasında da tespit edilmiştir. Bu çalışmada, okul öncesi çocukların beslenme düzenlerinin %40,1 oranında bozulduğu görülmüştür. Sağlıklı beslenme özellikle çocukların gelişimi açısından çok önemlidir. Çocukluk döneminde sağlıklı beslenme alışkanlıklarının kazandırılması hem eğitim sisteminin hem de ailelerin önem vermesi gereken konuların başında gelmektedir. Salgın öncesinde de çocukların sağlıksız gıdalarla beslenme eğilimi, bu gıdalara erişimin kolaylaşması, fiziksel aktivite düzeylerinin azalması ve çocukluk çağı obezitesi önemli bir halk sağlığı sorunudur. Yüksel ve Çengel-Schoville'in (2020) araştırmasında bu durum öğretmenlerin bakış açısıyla ele alınmış ve modern toplumun tüketim kültürü ile ilişkilendirilmiştir. Salgın sonrası dönemde çocukların beslenme alışkanlıklarının ne durumda olduğunun gelecekte yapılacak çalışmalarla ortaya konulması önemlidir.

COVID-19 salgının çocuklar üzerindeki etkilerinin uzun dönemli olduğu kısıtlama ve yasakların sona ermesine rağmen halen devam ettiği bulunmuştur. Salgın döneminde çocukların gündelik yaşam aktivitelerinin parçası haline gelen 3T olarak adlandırdığımız teknolojik araçlar, çocukları olumsuz açıdan etkilemiştir. Salgın sonrası dönemde de okul öncesi çocuklarda birtakım sorunlar ve bağımlılık davranışları gözlemlenmiştir. Sokağa çıkma kısıtlamaları okul öncesi çocukların sadece fiziksel ve keşif süreçlerine etki etmemiş, onları dijitalleşen dünyanın içerisine çekerek bir bakıma sosyal olarak izole etmiştir. Okul öncesi çocukların fiziksel gelişimlerinde, motor becerilerinde, bilişsel gelişimlerinde ve dil gelişimlerinde sosyalleşememenin izlerinin açıkça görüldüğü özellikle okul müdür ve öğretmenleri tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Okul öncesi çocuklarda fiziksel, bilişsel ve dil gelişiminin olumsuz etkilendiğine dair bulgular literatürde mevcuttur (Döger & Kılınç, 2021; Konca & Çakır, 2021; Yıldız & Şahin, 2022). Katılımcı ebeveynlere salgın dönemi ve sonrasında çocuklarında herhangi bir fiziksel ve bilişsel sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda çocuklarında herhangi bir uyum sorunu gözlemediklerini ifade etmişlerdir. Ancak sohbet sırasında çocuklarında gözlemedikleri bazı gelişimsel sorunları (Ör: Makas kullanamama) dile getirmişlerdir. Bu çelişkili gibi görünen ebeveyn tutumunun nedeni çocuklarının herhangi bir sorunla anılmasını istememeleri olabilir. Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarının fiziksel, bilişsel ve dil gelişimi ile ilgili sorunlar yaşamadıklarını ifade etmelerinin nedeni, çocuklarının gelişimsel bazı sorunlar yaşadıklarının bilincinde olmamalarıyla ya da okul ortamında onları gözlemleyememeleriyle ilintili olabilir. Bir diğer açıklama ise annelerin çocukların gelişim basamaklarına dair yeterli bilgi ve farkındalığa sahip olmaması olabilir.

Müdür ve öğretmen katılımcılarımız okul öncesi çocukların büyük bir çoğunluğunda, bilişsel ve dil gelişimi bağlamında sorunların oluştuğunu ifade etmişlerdir. Arslan ve Emre'nin (2021, ss. 311) araştırması bu bulguyu destekler niteliktedir. Bahsedilen çalışmada, COVID-19 salgını sürecinde 0-6 yaş aralığında olan çocukların fiziksel, bilişsel ve dil gelişiminde sorunların olduğu saptanmıştır. Sosyal etkileşim azlığı okul öncesi çocuklarda birtakım problemlere neden

olmuştur. Okul öncesi çocukların öğretmenlerinden uzak kalması da onları olumsuz etkilemiştir. Gülay Ogelman ve Amca Toklu'ya (2022, ss. 7) göre, okul öncesi çocukların okula uyum süreçleri öğretmenleriyle kurdukları bağa bağlı olarak güçlenmektedir. İğci'nin (2022, ss. 67-68) araştırmasında öğretmenlerin gözlemlerine dayalı olarak okul öncesi çocukların COVID-19 salgını sürecinde, sosyal ilişkilerinde yaşamış oldukları iletişimsizlik, yalnızlaşma ve grup oyunlarına karşı tutumlarında oluşan değişiklikler bulgulanmıştır. COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların dikkat eksikliği yaşadıkları daha önce de tespit edilmiştir. Durulan ve Angın'ın (2023, ss. 333) konu ile ilgili olan çalışmasında okul öncesi çocukların dikkat düzeylerinin yıllara göre değişkenlik gösterdiği bulgusu bu araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Konca ve Çakır'ın araştırması (2021, ss. 631) velilerin görüşlerine dayanarak, COVID-19 salgını sürecinde okul öncesi çocukların teknoloji bağımlılığının %42 oranında olduğunu ve teknoloji kullanımının arttığını tespit etmiştir. Bu araştırmanın bulguları nitel verilere dayanmakla birlikte Konca ve Çakır'ın araştırmasını destekler niteliktedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar neticesinde COVID-19 salgını nedeniyle okul öncesi çocukların yaşadıkları sorunların giderilmesi amacıyla öneriler sunulmuştur. COVID-19 salgını nedeniyle okul öncesi çocukların yaşamış oldukları sorunlar bütünsel bir perspektifte müdür, öğretmen ve ebeveynlerin görüşleri açısından incelendiğinde, salgının okul öncesi çocukların sosyal yaşamlarını ciddi boyutlarda etkilediği görülmektedir. Gelecekte karşılaşılabilecek olası salgın hastalıklara karşı toplumun savunmasız bireyleri olan okul öncesi çocukların yaşayabileceği olumsuzlukların göz önünde bulundurulması önemlidir. Araştırma kapsamında genel olarak katılımcıların çoğunun, COVID-19 salgını hakkında gerçek ve doğru bilgiye yeterince sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Bu amaçla gelecekte yaşanacak olası bir salgına dair müdürlere, öğretmenlere ve ebeveynlere hastalık veya salgın durumu hakkında doğru bilgiler verilmesi çocukların iyi olma hali için önemlidir. Çocuklar yaş itibarıyla keşif sürecinde oldukları için gördüklerini, duyduklarını taklit etmeye yatkındırlar. Kurum müdürleri, öğretmenler ve ebeveynler ne denli bilinçli olurlarsa okul öncesi çocuklar da o oranda bilinçli olacaklardır. COVID-19 salgını bireyleri psikolojik ve sosyolojik olarak etkilemiştir. Salgın dönemlerinde kaygı, korku ve panik, evden dışarıya çıkmama gibi durumların önüne geçilmesi ve okul öncesi çocukların eğitimlerine devam edilebilmesi için hem ebeveynlere psikososyal destek verilmesi hem de salgın döneminde bile olsa hastalığa yakalanma riski düşük olan çocukların eğitimlerine devam edebilmesi için gerekli önlemlerin alınması önemlidir. Psikososyal destek sağlanması için yetkili kurumlarca okul öncesi eğitim kurumlarında psikolog ve sosyolog bulundurulması da yararlı olabilir. Okul öncesi kurumlarda psikolog ve sosyologların bulunması, ebeveynlerin ve dolayısıyla da okul öncesi çocukların psikososyal bakımdan destek almalarını sağlayarak benzeri risk ortamlarını daha az hasarla atlatmalarını sağlayabilir.

Araştırmada çocukların salgından olumsuz olarak etkilendikleri diğer bir alan beslenme alışkanlıklarındaki değişimdir. Bu nedenle, çocuklara ve ailelere sağlıklı beslenmenin ve fiziksel aktivitenin önemi konusunda farkındalık kazandıracak ulusal düzeydeki kampanyaların yürütülmesi ve sağlıklı beslenme konusunda politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de çocukluk çağı obezite oranlarındaki artış nedeniyle bu öncelikli bir konu olmalıdır. Ayrıca bu korkuların yayılmasında önemli bir rol oynayan medyanın da olası salgın dönemlerinde sorumlu yayıncılık yapma açısından kontrol edilmesi gerekmektedir.

Araştırma sonucunda okul öncesi çocukların COVID-19 salgını sürecinde teknolojik araç kullanımının arttığı ve buna bağlı olarak da teknoloji bağımlılığı geliştirdikleri ortaya çıkmıştır. Teknoloji, doğru ve etkili kullanıldığı takdirde faydalı olabilir. Çocukların teknolojiden doğru ve faydalı olarak yararlanabilmesi için kurumlarca dijital okur-yazarlık eğitimlerinin verilmesi gerekmektedir. Küreselleşen dünyanın ihtiyaçlarına göre yenilenen içeriklere sahip dijital okur-yazarlık eğitimi, eğitim alacak bireylerin yaşı, statüsü ve mesleğine uygun olarak düzenlenmelidir. Dünyanın dijitalleşmesi ile okul öncesi çocukların yaşamları, bakış açıları ve ilgileri de dijital araçlara doğru yönelmektedir. Dijitalleşmenin etkisinin küresel boyutta olması çözüm önerileri konusunda da küresel boyutta alınacak önlemleri gerektirmektedir. Devletler

arası iş birliği ile belirlenmiş politikalar doğrultusunda dijital araçların kullanımının, çocukların gelişim basamaklarına zarar vermeyecek şekilde düzenlenmesi önemlidir. Dijital teknolojilerin doğru kullanımı konusunda eğitimcilere, ebeveynlere ve çocuklara farkındalık kazandıracak dijital okur-yazarlık eğitimlerinin verilmesi gerekmektedir.

Okul öncesi çocukların ekran karşısında geçirdikleri süreyi azaltmak ve doğal ortamda oyun oynamalarını sağlayabilmek için politikalar geliştirilmesi önemlidir. Kişi başına düşen yeşil alan ve çocuklar için güvenli oyun alanlarının artırılması çocukların ve ailelerin sağlığı için büyük önem arz etmektedir. Artan kentleşmeyle birlikte kent sakinlerinin ihtiyaçlarına dönük kent planlamalarının yapılmaması her yaş grubu için ciddi bir problemdir. Dolayısıyla kentleşme politikalarının bu tarz durumlar için yeniden gözden geçirilmesi elzemdir. Literatüre bakıldığında kent meydanları ve yeşil alanların genişliği COVID-19 salgını sırasında bireyleri hem psikososyal olarak desteklemiş hem de virüsün görülme sıklığını azaltmıştır (Hanzl, 2021; Sridhar, 2023). Bunun dışında küçük şehirlerde ve nüfus yoğunluğunun düşük olduğu kırsal bölgelerin, salgının etkilerini atlatma konusunda daha başarılı oldukları görülmüştür (Ribeiro vd., 2020). Dolayısıyla mega kentler yerine nüfusun sağlık, eğitim gibi temel kamusal hizmetlerden mahrum olmayacak şekilde daha geniş alanlara yayılması kentleşme politikaları konusunda verilebilecek önerilerden biridir. Nitekim fiziksel alt yapının yeterli olduğu parklar ve bahçelerin bulunduğu bölgelerde yaşamının bireylerin iletişim ve sosyalleşme becerilerine katkı sağladığı gerçeği (Kazmierczak, 2013) de unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Akoğlu, G. & Karaaslan, B. T. (2020). COVID-19 ve izolasyon sürecinin çocuklar üzerindeki olası psikososyal etkileri. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 99-103.
- Aktan Acar, E., Erbaş, Y. H. & Eryaman, M. Y. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 31-54.
- Alisinanoğlu, F., Türksoy, E. & Karabulut, R. (2020). Pandemi sürecinde çocukluk dönemi korkuları. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6(14), 447-568.
- Amakiri, P. C., Chude, C.F., Oradiegwu, S. U., Anoka, K. C. & Ezeoke, Q. A. (2020). Psychological effect of pandemic COVID-19 on families of health care professionals. *British Journal of Psychology Research*, 8(2), 1-7.
- Arı Arat, C. & Gülay Ogelman, H. (2021). COVID-19 “evde kal” sürecinin anne görüşlerine göre okul öncesi dönem çocuklarının günlük yaşamlarına yansımaları. *Çocuk ve Medeniyet*, 6(11), 31-53.
- Arslan, Z. & Emre, O. (2021). COVID-19 sürecinin 0-6 yaş çocukların gelişimlerine etkisinin ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde değerlendirilmesi. *INSAC Academic Development Health Sciences*, 293-321. https://www.insackongre.com/_files/ugd/e42d97_21d5a04480874eadb84a163ffa11b433.pdf#p age=295
- Atmaca C. (2022, 17 Mart). İzmir'de okul öncesi okullaşma oranı yüzde 82'ye yükseldi. İhlas Haber Ajansı. <https://www.ihb.com.tr/haber-izmirde-okul-oncesi-okullasma-orani-yuzde-82ye-yukseldi-1039431>
- Aydoğmuş Ördem, Ö. (2021). Dezavantajlı gruplar bağlamına radikal çocukluk sosyolojisi ve tıp söylemi, pandemi sürecinde dezavantajlı gruplar. E. Başaran & R. C. Alkın (Ed.), *Pandemi sürecinde dezavantajlı gruplar içinde* (ss. 479-492). NEÜ Yayınları.

- Bapoğlu Dümenci, S., & Demir, E. (2022). COVID-19 pandemi sürecinde okul öncesi eğitime devam eden çocukların pandemiye ilişkin algılarının incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 9(2), 264-280.
- Batmaz, O. & Güler, T. (2022). Okul öncesi ve ilkokul öğrencilerinin salgın döneminde ve öncesinde teknolojik araç kullanmalarına ilişkin ebeveyn görüşleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(4), 1978-1994.
- Baysan, Ö. (2022). *Okul öncesi dönem çocuklarının dijital oyun bağımlılık eğilimleri ile oyun eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmış tezsiz yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Çaykuş, E. T. & Mutlu Çaykuş, T. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirme yolları: ailelere, öğretmenlere ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, COVID-19 özel sayısı 2, 95-113.
- Döğer, S. S. & Kılınç, F. E. (2021). Okul öncesi dönemdeki çocukların Kovid-19 pandemisinde ev karantinası yaşamları. *Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-14.
- Durulan, D. & Angın, D. (2023). Akıl ve zekâ oyunlarının okul öncesi dönem çocukların dikkat ve görsel algı düzeylerine etkisinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 333-357.
- Evcen, S. N. (2022). *Okul öncesi dönemde pandemi sürecinde çocukların oyun hakkına ilişkin öğretmen görüşleri*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Gökçe, N., Erdoğan, B. M., Yatmaz, A. K., Avarođlu, N. & Çok, Y. (2021). Okul öncesi dönem çocuklarının COVID-19 salgını süreci ve etkilerine ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(1), 101-113.
- Gökler, M. E. & Turan, Ş. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde problemlili teknoloji kullanımı. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 5, 108-114.
- Gülay Ogelman, H. & Amca Toklu, D. (2022). COVID-19 sürecinde okul öncesi dönem çocuklarının öğretmenleriyle ilişkilerinin okula uyum üzerindeki etkisi. *International Journal of Educational Spectrum*, 4(1), 1-12.
- Hanzl, M. (2021). Urban forms and green infrastructure—the implications for public health during the COVID-19 pandemic. *Cities & health*, 5(sup1), S232-S236.
- İğci, U. G. (2022). *Okul öncesi öğretmenlerinin COVID-19 salgını döneminde dijital çağ bağlamında çocukluk yaşantılarına ilişkin görüşleri* [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Kazmierczak, A. (2013). The contribution of local parks to neighbourhood social ties. *Landscape and Urban Planning*, 109(1), 31-44.
- Konca, A. S. & Çakır, T. (2021). Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile okul öncesi eğitimden ilkokula geçiş hakkında veli görüşleri. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(2), 520-545.
- Mart, M. & Kesicioğlu, O. S. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecinde Ailelerin Evde Oyun Oynamaya İlişkin Görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 945-958.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2021). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2020/’21*. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/10141326_meb_istatistikleri_organ_e_gitim_2020_2021.pdf

- Narcı, M. & N. Konuk, (2021). Contagious diseases and social structure: Turkey during the COVID-19 pandemic, in communication studies in pandemic. Z. Tamer Gencer (Ed.), *Communication Studies in the Pandemic: The Turkish Panorama* içinde (ss. 49-75). Peter Lang.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2022). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/22*. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/15142558_meb_istatistikleri_organ_egitim_2021_2022.pdf
- Okatan, Ö. & Tagay, Ö. (2023). COVID-19 pandemi sürecinde okul öncesi velisi olmak. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (56), 626-648.
- Pınar, Y. (2021). Pandemi sürecinde sosyal izolasyonun çocuklar üzerine olası etkileri: Bir model önerisi. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, 9(20), 379-395.
- Ribeiro, H. V., Sunahara, A. S., Sutton, J., Perc, M., & Hanley, Q. S. (2020). City size and the spreading of COVID-19 in Brazil. *PLoS one*, 15(9), 1-12.
- Sağlık Bakanlığı (2021). Sağlık Bakanlığı COVID-19 Bilimsel Araştırma Değerlendirme Komisyonunu. <https://bilimselarastirma.saglik.gov.tr/>.
- Sormaz, F. & Yüksel, H. (2012). Değişen çocukluk, oyun ve oyuncağın endüstrileşmesi ve tüketim kültürü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 987-1008.
- Sridhar, K. S. (2023). Urbanization and COVID-19 Prevalence in India. *Regional Science Policy & Practice*, 15(3), 493-505.
- Şentürk Pılan, B., Özbaran, B., Yüksel, G., Tortop, E., Çalışan, R., Yuluğ, B., Tokmak, S. H., Anılır, G., Köse, S., Eremiş, S., Yüncü, Z, Bildik, T. (2021). COVID-19 ve okul öncesi yaş grubu ruh sağlığı. *Ege Tıp Dergisi*, 60(2), 128 - 135.
- Tarkoçin, S., Alagöz, N., & Boğa, E. (2020). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Pandemi Sürecinde (COVID-19) Davranış Değişiklikleri ve Farkındalık Düzeylerinin Anne Görüşlerine Başvurularak İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(6), 1017-1036.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). *Pandemi*. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html>
- Tuzcuoğlu, N., Aydın, D. & Balaban, S. (2021). Pandemi döneminde okul öncesi dönem çocukları ve annelerinin psikososyal açıdan etkilenme durumunun anne görüşleri doğrultusunda incelenmesi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-13.
- Usta, S. & Gökcan, H. Nur. (2020). Çocukların ve annelerinin gözünden COVID-19. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 187-206.
- WHO. (2020, 7 March). *Responding To Community Spread Of COVID-19*. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331421/WHO-COVID-19-Community_Transmission-2020.1-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Yalçınkaya, G. & Gökmen, Ö. (2022). COVID-19 pandemi döneminin okul öncesi çağı çocuklarının oyun oynama eğilimlerine etkisinin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 7(1), 95-107.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, E. & Şahin, K. (2022). COVID-19 pandemi sürecinde okul öncesi eğitimin öğretmen görüşleri açısından incelenmesi. *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 3(1), 33-57.

Yıldız, S. & Bektaş, F. (2021). COVID-19 salgınının çocukların boş zaman etkinliklerinde yarattığı değişimin ebeveyn görüşleriyle değerlendirilmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 99-122.

Yüksel, H. & Çengel Schoville M. (2020). How teachers perceive healthy eating and physical activity of primary school children. *İlköğretim Online*, 19(1), 252-268.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In 2019, Wuhan, China was hit with the New Coronavirus Disease (COVID-19) and its effects have been felt globally. COVID-19 was declared a pandemic by the World Health Organization (WHO) on March 11, 2020, when the first case was seen in Türkiye (T.R. Ministry of Health, 2020). Day by day, the number of cases continued to increase in Türkiye as well as around the world, and curfews began to be implemented around the world. This has caused the implementation of certain measures such as hygiene protocols, social distancing, and mask mandates. These precautionary changes have impacted social norms, with altered societal behavior visible due to the perceived contagion risk. In light of safeguarding vulnerable people, communication methods have had to adapt and switch from face-to-face to digital, with online platforms now being used for remote learning and peer relationships (Narcı & Konuk, 2021). A rise in cases forced closures of established and independent preschools. İzmir, a well-known urban center, recorded 49,118 young students enrolled in preschool for the 2020-2021 academic year (MEB, 2021), while Türkiye hosted a total of 30,978 accredited and private preschools with 1,225,981 students (MEB, 2021). This shutdown impacted the social development of preschoolers aged 3-6, with daily habits and routines taking a hit. The lack of socialization had effects on kids as reported by Akoğlu & Karaaslan (2020), Arı Arat & Gülay Ogelman (2021), Baysan (2022), Durulan & Angın (2023), Gökçe et al. (2021) and Pınar (2021), resulting in potential future social challenges, such as communication problems and digital addiction.

During the pandemic, technology played a significant role in children's lives as physical exploration and development were affected by lockdowns (Baysan, 2022; Gökler & Turan, İğci, 2022; Mart & Kesicioğlu, 2020). Various studies have highlighted changes in communication skills, play habits, and digital engagement in preschoolers due to the pandemic (Akoğlu & Karaaslan, 2020; Amakiri et al., 2020; Çaykuş & Mutlu Çaykuş, 2020). It was observed that virtual gaming became more prevalent for children during the lockdowns (Gökçe et al., 2021; Mart & Kesicioğlu, 2020). To gain a more comprehensive understanding of preschoolers' experiences and problems during the pandemic, interviews were conducted with school administrators, teachers, and parents, making our study distinct in its approach and insights. Amidst an abundance of research on the subject of parental influence (Arı Arat & Gülay Ogelman, 2021; Tuzcuoğlu et al., 2021; Usta & Gökcan, 2020; Yıldız & Bektaş, 2021), with less consideration given to teachers (Aktan Acar et al., 2021), a study conducted by Ogelman & Amca Toklu (2022) delved into the impact of teacher-student bonds on school readiness during COVID-19. The widespread increase in 3T use (tablet, telephone, and television) among young children has been well-documented (Döğer & Kılınç, 2021), with remote learning and unrestrained technological engagement (Gökçe et al., 2021) being contributing factors. During the preschool years, children start interacting with others outside of their families (Gökler & Turan, 2020). For our study, we want to investigate how COVID-19 has impacted preschoolers and what changes have occurred in their lifestyle, social interactions, playtime, eating habits, and communication skills during this time.

Method

During the 2021-2022 period, a study was conducted in Türkiye, with İzmir being the prime province for preschool education and given that the researchers reside there as well. The selection of the area in Gaziemir, Karabağlar, and Konak districts was made possible with the participation of teachers, parents, and principals of children aged 3-6 years. Using a snowball sampling technique (Yıldırım ve Şimşek, 2018), the parents, teachers, and principals were contacted. Participants were engaged in qualitative, in-depth interviews conducted either face-to-face or through video conferences, depending on the prevailing COVID-19 restrictions that were in place. The participation form, signed during the face-to-face interviews or given as verbal consent during video conferences. The semi-structured interview forms contained 22 queries that revolved around demographics, changes in children's lives, socialization, and play patterns. Additionally, other questions not covered by the form were explored to extract a richer perspective. Covering a dozen preschools, the study had 49 participants, comprised of 11 principals, 22 teachers, and 16 parents. Data analysis utilized descriptive analysis while maintaining content integrity. Themes and subthemes were generated based on the literature and the observations of participants.

Results and Discussion

Five themes have been identified to capture the far-reaching effects of the COVID-19 pandemic. These include changes in communication skills, play habits, and dietary preferences, as well as the psychological impacts and post-pandemic consequences. Of these themes, the psychological effects are significant, as the pandemic has led to increased anxiety, fear, and panic among families of preschoolers. Such negative emotions have disrupted children's socialization and education, as parents have imposed restrictions. COVID-19 safety protocols such as mask-wearing and distancing also pose challenges for young children. Following the research from Akoğlu & Karaaslan (2020), Pınar (2021), and Tuzcuoğlu et al. (2021), as well as Arı Arat & Gülay Ogelman (2021), it can be observed that children's social and educational environments were affected by extended school closures. As a result, friendships and social adaptability were influenced by the need to follow new rules. Being unable to venture out, wearing masks, and avoiding contact have restricted children's social lives, causing anxiety, fear, and panic during their exploration phase. While Döğter and Kılınç (2021) focused on behavioral shifts, our qualitative study delves deeper. Our findings highlight psychological impact, resistance to measures, and irritable behavior due to parental anxiety. Communication difficulties emerged due to masks, affecting teacher-student and peer interactions. Physical distancing rules hindered contact and led to increased aggression. The pandemic altered play habits by limiting outdoor activities. Increased screen time and reduced outdoor play impacted socialization. Preschoolers' technological device usage surged, paralleling other findings (Gökçe et al., 2021). Parents' contradictory statements suggest changing perceptions of technology use. Dietary habits changed, with higher carb consumption and eating in front of screens. It was also determined in the study of Arı Arat & Gülay Ogelman (2021, pp. 40) that the nutritional habits of children deteriorated during the epidemic period. They observed that the diets of preschool children were disrupted by 40.1%. The "3T" impact of technological tools also led to post-pandemic issues and dependencies.

Conclusion

Parents and teachers bear a responsibility to guide preschool children through disease processes with more knowledge and mindfulness as children have a tendency to imitate the behaviors they encounter due to their curious nature. This study revealed that participants indicated a lack of accurate information was provided during the COVID-19 pandemic. This dearth of information must be overcome in the future by ensuring that school authorities, teachers, and parents are given the necessary tools to cope in the event of another outbreak. COVID-19. Today's globalized world has seen a surge in the use and reliance on technology among preschoolers as a result of the pandemic, as found by the study. For responsible and advantageous

technology adoption, it is imperative to provide preschool stakeholders with targeted digital literacy training that addresses their specific needs. To ensure the optimal mental and physical health of children and families, it is vital to establish regulations for screen time among preschoolers and prioritize outdoor activities. The provision of ample green spaces and secure play areas on a per capita basis has a significant effect on the well-being of youngsters and their loved ones. Urbanization has caused a significant issue with inadequate urban planning and neglecting the needs of residents of all ages. It is urgent to review urban policies to prioritize essential services and population dispersion. During the COVID-19 pandemic, it was vital to have plenty of green spaces that supported people's mental and social well-being and helped to reduce virus transmission. Smaller towns and rural areas were able to manage the pandemic effects more effectively, making it crucial to encourage population dispersion away from big cities.

EKLER

Ek 1:

Tablo 5

Katılımcıların Temalar ve Alt Temalara Dair İfadelerinin Dökümü

1. Tema		PSİKOLOJİK ETKİLER		
Alt Tema	Katılımcılar			
	Müdür	Öğretmen	Veli	
1.1. Kaygı, Korku, Panik	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21,	V1, V4, V5, V6, V7, V9, V11, V12, V13, V14, V15, V16	
1.2. Maske, Mesafe, Hijyen Kısıtlamalarına Direnç	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M11	Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22	V3, V8, V14, V15,	
1.3. Hırçınlaşma, Sinirlilik	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M9, M11	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö13, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö22	V1, V2, V3, V4, V7, V9, V10, V11, V14, V15,	
2. Tema		İLETİŞİM BECERİLERİNE ETKİSİ		
Alt Tema	Katılımcılar			
	Müdür	Öğretmen	Veli	
2.1. Sosyal Etkileşimin Azalması	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M8, M9, M10, M11	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22	V1, V2, V3, V4, V5, V6, V7, V10, V11, V12, V13, V14, V15, V16	
2.2. Okul Kurallarına Uymada Güçlük	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10, M11	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22	V1, V2, V3, V6, V7, V8, V10, V11, V14, V15,	
2.3. Şiddet Eğiliminde Artış	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10, M11	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22	V2, V3, V4, V5, V7, V10, V12, V14, V15, V16	

3. Tema		OYUN OYNAMA ALIŞKANLIKLARINA ETKİSİ		
Alt Tema		Katılımcılar		
		Müdür	Öğretmen	Veli
3.1. Teknolojik Araçların Kullanımının Artması		M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10, M11	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22	V2, V3, V4, V5, V6, V7, V8, V9, V10, V11, V12, V14, V15, V16
3.2. Oyunların Bireyselleşmesi		M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M9, M10, M11	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22	V2, V4, V7, V8, V11, V14, V15, V16
3.3. Oyuncak, Oyun ve Oyun Arkadaşının Değişimi		M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10, M11	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22	V1, V2, V3, V4, V8, V9, V10, V11, V12, V13, V14, V16

4. Tema		BESLENME ALIŞKANLIKLARINA ETKİSİ		
Alt Tema		Katılımcılar		
		Müdür	Öğretmen	Veli
4.1. Karbonhidrat Tüketiminde Artış		M3, M1, M5,	Ö9, Ö10, Ö12, Ö14, Ö15, Ö16, Ö18, Ö19, Ö20, Ö22	V1, V2, V3, V4, V6, V7, V9, V10, V11, V12, V14, V15, V16
4.2. Hazır Yemek Tüketiminde Artış		M3, M5, M10	Ö18, Ö1, Ö4, Ö8, Ö15, Ö16, Ö19,	V4, V5, V9, V11, V12, V13, V16
4.3. Ekran Karşısında Yemek			Ö15, Ö18,	V1, V5, V10, V12,

5. Tema		SALGIN SONRASI ORTAYA ÇIKAN ETKİLER		
Alt Tema		Katılımcılar		
		Müdür	Öğretmen	Veli
5.1. Fiziksel, Bilişsel ve Dil Gelişimi Sorunları		M1, M2, M3, M4, M5, M6, M8, M9, M10, M11	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22	V1, V2, V3, V7, V10, V11, V14, V15,
5.2. Teknoloji Bağımlılığı		M1, M2, M3, M5, M6, M7, M9, M10, M11	Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22	V1, V2, V3, V4, V7, V9, V10, V11, V12, V14, V16